

**СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ “СВЕТИ
КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ”**

**ФАКУЛТЕТ ПО НАУКИ ЗА
ОБРАЗОВАНИЕТО И ИЗКУСТВОТА**

КАТЕДРА „ВИЗУАЛНИ ИЗКУСТВА”

**МЕЖДУПРЕДМЕТНИ ВРЪЗКИ МЕЖДУ
ИЗОБРАЗИТЕЛНОТО ИЗКУСТВО И
ФИЛОСОФИЯТА В СРЕДНОТО
ОБРАЗОВАНИЕ**

**Дипломна работа за придобиване на образователно-
квалификационна степен “магистър”**

Дипломант: Красимира Георгиева Георгиева

**Специалност: Педагогика и семиотика на изобразителното изкуство
(за завършили други професионални направления)**

Фак. № M10697

Научен ръководител:

Проф. д-р Стефан Алтъков

София, 2022

КЛЕТВЕНА ДЕКЛАРАЦИЯ

От Красимира Георгиева Георгиева, студент във ФНОИ, специалност Педагогика и семиотика на изобразителното изкуство (за завършили други професионални направления), фак. №. М10697.

Декларирам, че писмената разработка на дипломна работа на тема: **МЕЖДУПРЕДМЕТНИ ВРЪЗКИ МЕЖДУ ИЗОБРАЗИТЕЛНОТО ИЗКУСТВО И ФИЛОСОФИЯТА В СРЕДНОТО ОБРАЗОВАНИЕ** е авторска. Използваните от мен публикувани и непубликувани писмени документи са коректно цитирани в текста и описани в библиографията.

София, 18 юли 2022

Подпис:

ПОСВЕЩЕНИЕ и БЛАГОДАРНОСТИ

На всички колеги учители, които ежедневно работят за постигането и усъвършенстването на държавния образователен стандарт по изобразително изкуство и/или философия.

Благодаря на всички мои бивши и настоящи учители за вдъхновението и примера да работя в сферата на образованието.

У мен работата ми по темата събуди наново чувство на огромна благодарност и уважение към труда на 9-те ни учители в профилираната подготовка по изобразително изкуство в гимназиалния етап, който завърших в 1во СУ П. Славейков през 2011, както и чувство за дълг да предам наученото възможно най-добре нататък. Що се отнася до философията, в хода на писането установих, че в краткото време на общообразователната подготовка съм успяла някак да преподам и материал от профилираната. Благодаря на преподавателите си в НБУ за това постижение!

РЕЗЮМЕ и КЛЮЧОВИ ДУМИ

Тезата предлага дефиниция на природата и характера на областите на познанието и връзките между тях като цяло. В частност разглежда 27 междупредметни връзки между изобразителното изкуство и философията в българското средно образование, както и времевите и тематичните предпоставки за тяхното осъществяване. В резултат е обогатен наборът от общи ключови понятия по двата предмета и е изведен приблизителният процент от съдържанието, който позволява “взаимопомощ” между двата предмета чрез междупредметни връзки.

Средно образование, нови учебни програми, междупредметни връзки, изобразително изкуство, философия, общообразователна подготовка, профилирана подготовка, времеви обхват, тематичен обхват, очаквани академични резултати, нови понятия, ключови общи понятия.

RESUME and KEYWORDS

The thesis suggests definition on the nature and character of the fields of knowledge and their potential for interdisciplinary connections in general. In particular, the thesis treats 27 interdisciplinary connections between Art and Philosophy in the Bulgarian Secondary education as well as the temporal and thematic scope allowing their realization. Consequently, the number of common terms for the two subjects is extended and a relative percentage of the content permitting cross-subject assistance via interdisciplinary connections is presented.

Secondary education, new curriculum, interdisciplinary connections, Art, Philosophy, common curriculum, advanced curriculum, study time span, topic span, expected academic outcomes, new terms, common key terms.

СЪДЪРЖАНИЕ

Предговор	6
Въведение	
1. Обосновка и актуалност на темата	7
2. Цели и задачи на изследването	7
3. Методологичен инструментариум на изследването	8
4. Структура на изложението	8
5. Граници на изследването	8
Изложение	
Първа глава: Основни теоретични положения	
1. Области на познанието.....	9
2. Какво е междупредметна връзка?	10
2.1. Работна дефиниция и видове	10
2.2. Примери	10
3. Единица на междупредметната връзка – ключово общо понятие	11
4. Каква е ползата от междупредметната връзка?	12
Втора глава: Предпоставки за установяване на междупредметни връзки	
1. Времеви обхват	14
2. Тематичен обхват	16
2.1. Тематичен обхват по изобразителното изкуство	16
2.2. Тематичен обхват по философия	22
3. Междупредметните връзки като заложен очакван резултат	26
Трета глава: Междупредметни връзки	
1. От изобразително изкуство (ООП) към философия (ООП)	28
2. От изобразително изкуство (ООП) към философия (ПП)	50
3. От философия (ООП) към изобразително изкуство (ООП)	63
4. От философия (ООП) към изобразително изкуство (ПП)	64
Четвърта глава: Примери за осъществяване на междупредметни връзки	
1. Реализиране на междупредметна връзка чрез анализ на художествено произведение	68
1.1. Худ. произведения в учебниците за общообразователна подготовка	70
1.2. Семиотичен анализ на “Атинската школа”	72
2. Реализиране на междупредметна връзка чрез практическо упражнение	75
2.1. Междупредметна връзка номер 3.....	76
2.2. Междупредметна връзка номер 4	77
2.3. Междупредметни връзки номер 18 и 19	78
2.4. Междупредметна връзка номер 20	79
Заклучение	81
Използвани източници: учебници, уч. програми, уч. планове, справки и други	87
Библиография	89
Приложение I: Държавни у-ща в София, предлагащи профилирана подготовка	90
Приложение II: Списък с произведенията на изкуството, поместени в учебниците	92

ПРЕДГОВОР

Причината за написването на настоящия труд и защитаването му за придобиване на магистърска степен по Педагогика и семиотика на изобразителното изкуство е изпълнението на условие на настоящия ми работодател и спонсор на следването, Американско-английска академия София (АЕА), за повишаване на квалификацията ми до учителска правоспособност по изобразително изкуство за целите на българската програма на ЧСУЧП “Абрахам Линкълн” към същото училище.

Темата на магистърската теза е вдъхновена от убеждението ми, че многостранното развитие е по-устойчиво от праволинейното и че то се базира на адекватните междупредметни връзки, които освен обогатяване, предоставят и вид взаимна проверка на състоятелността на натрупващото се познание. Изложените в Трета глава междупредметни връзки бяха забелязани в и извлечени от **предмета на изследването** - одобрените от МОН учебни материали по изобразително изкуство и философия, използвани в ежедневната ми професионална практика в ролята на учител по философия на английски език на всички гимназисти на АЕА и учител по изобразително изкуство на английски език на интернационалните ученици в прогимназиален етап, както и в ролята ми на учител по Visual Arts Elective¹ в 10-ти клас.

Надявам се трудът ми да бъде полезен и интересен на учителите по изобразително изкуство и/или философия и да подтикне посвещаването на време от учебните часове за построяването на междупредметни връзки.

¹ Така наречените елективи, са еквивалентни по съдържание на факултативните учебни часове (ФУЧ) в българската програма, но различни с това, че хорариумът им се отразява чрез кредити и представянето на учениците се оценява, вместо само да се зачита.

ВЪВЕДЕНИЕ

1. Обосновка и актуалност на темата.

С промяната на учебните програми в средното образование и поетапното им влизане в сила (таблица 1), се създаде и необходимостта за пре-запознаване с новозаложените или преразпределени образователни цели, теми, тематични разпределения, методи и форми на оценяване, ключови компетентности и междупредметни връзки. Настоящото изследване се занимава само с междупредметните връзки между изобразителното изкуство (5-ти-12-ти клас) и философията (8-ми-12-ти клас). Така **изследователският въпрос** по установяването на междупредметните връзки се базира на новите учебни програми както за общообразователните (до 10-ти клас), така и за профилираните паралелки (11-ти-12-ти клас) по двата предмета.

Таблица 1: Влизане в сила на новите учебни програми по учебни години.²

	5-ти	6-ти	7-ми	8-ми	9-ти	10-ти	11-ти	12-ти
изоб. изкуство	16/17	17/18	18/19	17/18	18/19	19/20	20/21	21/22
философия	-	-	-	17/18	18/19	19/20	20/21	21/22

Тъй като **обектът** на изследването - учебните програми са в началния си тестови период на практическа имплементация, подобни изследвания още не са правени, което е редуцирало до нула базирането на изследването на предишни такива, но би могло да служи за отправна точка при евентуални корекции на настоящите учебни програми. (Срокът за подаване на сигнали за проблеми и грешки в програмите, както и дефиниране на конкретни предложения за промени в учебните програми, още не е изтекъл - 31.10.2022 г.)

2. Цели и задачи на изследването.

Изследването **цели** да освети максимален брой междупредметни връзки изобразително изкуство-философия и тяхната значимост за

² Информацията е извлечена от общата таблица на годините на влизане в сила на действащите в момента учебни програми по общообразователни учебни предмети от 1-ви до 10-ти клас в Обобщената информация за идентифицирани проблеми в учебните програми. Към 19.08.22, документът е достъпен на сайта на МОН (<https://web.mon.bg/bg/101168>)

качественото усвояване на учебния материал на основно, средно и над-средно ниво.

За постигането на целта, изследването има за **задачи** 1) да съпостави учебните програми и учебните материали по двата предмета 2) да формулира експлицитно тематичния и времевия обхват на преподаваното съдържание по двата предмета и 3) да разясни функцията на междупредметните връзки на базата на таргетираните в програмите академични резултати, нови понятия за отделния предмет и общите за двата предмета ключови понятия.

3. Методологичен инструментариум на изследването.

Изследването е проведено чрез частно-научния, хуманитарен метод на анализ и сравнение на съдържанието на документи публично достояние.

4. Структура на изложението.

Съобразно традицията, Първа глава е посветена на основни теоретични положения относно природата и характера на междупредметните връзки и ползата от тях, както и основните области на познанието, между които възникват. Втора глава се занимава с предпоставките за установяване на междупредметни връзки: времевия и тематичния обхват, в рамките на които се разгръща обучението по изобразително изкуство и философия. В Третата глава са представени намерените междупредметни връзки, а Четвърта е посветена на примери за осъществяване на някои от междупредметните връзки посредством семиотичен анализ и практическо упражнение.

5. Граници на изследването.

В работата фигурират 27 междупредметните връзки, но са разписани само 4 примера за осъществяването на 5 от тях, тъй като разработването на подробно практическо ръководство би надвишило значително допустимия за магистърска теза обем.

ПЪРВА ГЛАВА

1. Области на познанието.

Изучаваните в гимназиален етап области на познанието и съответните им взаимосвързани прилежащи учебни предмети могат да бъдат разделени най-грубо на:

- естествознание (биология <-> химия <-> физика);
- хуманитаристика (философия <-> история <-> литература);
- изкуства (изобразително изкуство <-> музика);
- езици (роден <-> чужд <-> математически/ информационен)
- физическа култура и спорт

разделението се основава на следния „идеализиран“ принцип:

1. Естествознание – всички предметни дисциплини, занимаващи се с „хардуера“ на битието: предмети на тяхното изследване са всички лесни за онагледяване, с помощта на инструменти, процеси и поведения на физическата материя.
2. Хуманитаристика – всички предметни дисциплини, занимаващи се със „софтуера“ на битието: предмети на тяхното изследване са всички трудни за онагледяване понятия с многолик характер като приятелство, справедливост, любов, история, цел, дълг, щастие, добро, красиво, общество и други.
3. Изкуства – всички предметни дисциплини, занимаващи се с обличането на „софтуера“ в „хардуер“: използват физически средства, пособия и инструменти за материализиране и привеждане на трудни за онагледяване понятия в кондензирани и нагледни екземпляри, обекти на двойна дисекция, както на идейно-абстрактната, така и на веществено-техническата им същност.³

³ Този синтез на традиция с иновация в техниката и технологията, от една страна и актуалност с общовалидност на идейната тема, от друга, зависи от въображението, но то се реализира само до степенята, в която умът е тренирал тялото, ръката и/или гласа да проявява въображението.

4. Езиците (както естествените живи и мъртви езици, така и математическите и програмните езици) са дисциплини в услуга на горните три, които осигуряват структуриране и преструктуриране на полето, в което се разгръща динамиката на понятията на първите 3 области.
5. Физическата култура и спорт на свой ред осигуряват грижата за поддържането на жизнените функции за успешното преследване на познанието в първите 3 основни области.

Така описаните 5 области покриват всички учебни предмети за задължителна подготовка в средното образование. Изключение прави предметът технологии и предприемачество, който цели⁴ практическото интегриране на познанията от всички останали предимно теоретично преподавани предмети, използвайки приложно проектно-базирано обучение.

2. Какво е междупредметна връзка?

2.1. Работна дефиниция и видове

Дефиниция: Междупредметните връзки се основават с целта един предмет да се ползва за собствените си нужди от познанието, натрупано по друг предмет в същата или друга област на познанието.

Видове: Разширяването на познанието чрез междупредметна връзка може да протича **еднопосочна** или **двупосочна**.

2.2. Примери

Примери за еднопосочно разширение чрез еднопосочна междупредметна връзка се срещат най-вече между двойките естествознание-хуманитаристика, естествознание-изкуства:

- 1) Учениците изучават по предмета физика теорията за светлината като вълна.

Според нея, различните цветове са резултат от отразяването и поглъщането

⁴ “1) Разширяване на придобитите знания за пазарно взаимодействие в кръговрата на икономическата активност чрез включване ролята на държавата. 2) Формиране на предприемаческа и технологична култура и готовност за придобиване на икономически знания. 3) Формиране на умения и навици за структуриране на придобитите икономически знания при избор на кариера.” учебна програма по технологии и предприемачество за 9-ти клас.

на различни части от тази вълна. Това ново знание по физика почива на по-старото знание на учениците за различаване и наименоване на цветовете, най-вече по време на най-ранните занимания по рисуване още в детската градина. Има процес на черпене от знанията, положени по рисуване, за целите на знанията по физика.

изобразително изкуство -> физика

- 2) Ентусиазирани от новото знание по физика, че смесването на всички цветове произвежда бяло, учениците подлагат теорията на тест и установяват, че механичното смесване на цветовете произвежда кафяво. Така учениците разбират, че съществува разлика между оптично и химично смесване на цветовете, а науката за произвеждането и употребяването на бои за нуждите на изобразителното изкуство е химия.

химия -> изобразително изкуство

В случаите на еднопосочно разширяване, един предмет, образно казано, „паразитира“ на гърба на друг, докато двупосочното разширяване е „симбиозата“ между различните предмети, най-често⁵, на една и съща област, както се вижда от примера:

- 1) Темата за доброто и злото в час по философия се илюстрира със сюжет на литературно произведение и обратното - анализът на литературно произведение започва от извеждането на основната (философска) тема.

философия <-> литература

3. Единица на междупредметната връзка – ключово общо понятие.

Ключовите общи понятия играят ролята на мостове, върху които стъпва междупредметната връзка, за да осъществи контакта с друга по-близка или

⁵ Симбиоза между различните области на познанието също е възможна, макар и по-рядко поради затруднения в правенето на смислени аналогии.

по-далечна дисциплина⁶. В горепосочените примери за две еднопосочни и една двупосочна междупредметна връзка общите понятия са цвят, добро и зло.

4. Каква е ползата от междупредметната връзка?

Знанието може да се натрупва в една или повече области⁷, като това прави разликата между тесния специалист и енциклопедичната личност. Всяко от тези две положения и възможните хибриди между тях има своите позитиви и негативи, но сред позитивите⁸ на интердисциплинарното познание са:

- 1) Възможност за новаторско познание, творческа иновация, под формата на уникално комбиниран хибрид. (В отлика на това, специализираното и праволинейно познание е затворено в домино-верига, разпределяща експертите в рангове, еквивалентни на различни блокчета от доминото, на различно отстояние от първото - момента на вдъхновен ентузиазъм за стартиране на познавателното пътешествие-верига⁹) В примера с доминото, творческата работа се състои в подреждането и пренареждането на блокчетата домино и бутането на първото, научната - в поддържането на причинно-следствената верига чрез предаване на щафетата от блокче на блокче с помощта на професионалната традицията, която трупа и анализира постъпваща информация от минал опит, а философската - в страничното наблюдаване, отразяване и осмисляне на играта. Построяването на интердисциплинарните връзки позволява на индивида да се изживява по-активно-творчески в хаоса на мрежа от разпръснати знания и по-малко пасивно-инертно в установения ред на

⁶ Навсякъде в текст (предметна) дисциплина е употребено като синоним на учебен предмет.

⁷Трябва да се отбележи, че разграничаването на областите една от друга по себе си е проблематично.

⁸ По-обстойно темата за тясната специализация срещу холистичния подход е разгледана от Дейвид Епстейн в Размах, Сиела 2021.(оригинално заглавие - Range: Why [Generalists Triumph in a Specialized World](#) by David Epstein)

⁹ За да няма недоразумение, трябва да подчертая, че не свеждам творческата работа до авторство, а научната до препис на чуждо авторство. Във всяка наука има изкуство и във всяко изкуство има наука. Разликата е, че научното решение се позовава на анализ на предходен (експериментален) опит, а творческото решение игнорира предходния (експериментален) опит в надеждата за бъдещ качествено нов опит, които да бъде материал за научна работа извършена от същия или друг агент по-късно. Един човек е способен да бъде извършител и на философска, и на творческа и на научна работа. Трудно е да се определи дали тези три качествено различни по естество работи биха могли да се извършват от един човек в един и същи момент или смяната на скорости тече в последователен ред. По-лесно е да се каже, че успехът или реализацията на индивида би зависела от смяната на работата според нуждите както на времето и мястото (външната средата), така и на личните нужди и желания на индивида.

строго дисциплинарната традиция. Не е изненадващо тогава, че пробив в дадена област/традиция се реализира в следствие на навлизащ “пришълец”¹⁰, пробиващ и променящ традицията чрез свързването ѝ за друго привнесено “чуждо тяло” от друга дисциплина (т.е. препоредба на блокчетата домино в нова верига). Перифразата на поговорката “Ако искаш да стигнеш бързо, бягай сам; ако искаш да стигнеш далеч, върви заедно с други.” в контекста на придобиване на знания би била “Ако искаш да стигнеш бързо, учи едно; ако искаш да стигнеш далеч, учи и друго.” Разбира се, отлагането на възвръщаемостта от натрупаните знанията в името на личностно по-удовлетворяващ ефект е въпрос на възможност (личностни и външни дадености, шанс, случайност, нагласа и други обяснения на феномена професионализация). Например, дали един човек ще избере праволинейната инженерно-техническа кариера или всеотранната хуманитарна е въпрос на неговите личностни качества, желания, нужди и опит, както и на заобикалящата го среда, време, дори вероятно късмет.

- 2) Вече споменатото в предговора предимство на интердисциплинарния подход - (взаимната) критическа проверка на състоятелността на натрупващото се познание по дадена дисциплина. Като пример може да се посочи критиката на научните открития в естествознанието от епохата на Ренесанса към религията на Средновековието и философската рефлексия върху стойността на научните открития от философията на науката. И в двата случая, за да бъде осъществена качествена проверка, проверяващият трябва да има познания както за своята област, така и за тази, която критикува.

¹⁰ Например, Фридрих Ницше прави пробив във философията от части благодарение на подготовката си като лингвист и класик.

ВТОРА ГЛАВА

Целта на изследването, формулирана във Въведението, гласи: “да освети максимален брой междупредметни връзки изобразително изкуство-философия и тяхната *значимост* за качествено усвояване на учебния материал на основно, средно и над-средно ниво.” Тъй като значимостта на междупредметната връзка се определя от вниманието, което ѝ се посвещава, а то зависи до голяма степен от наличните за целта време и теми, по-долу е разгледано в табличен вид първо общото време от учебни часове по изобразително изкуство и философия. Тематичният обхват е разгледан, за да може да се калкулира делът на съдържанието, предпоставящо изграждане на междупредметна връзка. В края на главата е посочена и общата информация посветена на междупредметните връзки в учебните програми.

1. Времеви обхват

Таблица 2. Дял на изобразителното изкуство (ИИ) от общия брой часове по класове в общообразователна паралелка (ООП) и профилирана паралелка (ПП)

клас	Брой часове ¹¹ по ИИ за година				Общ брой часове за всички предмети	Дял на часовете по ИИ ООП в %	Дял на часовете по ИИ ПП в %
	ООП Раздел А ЗУЧ	ПП ¹² Раздел Б ИУЧ	Раздел В ФУЧ ¹³	Общо раздел А + Б + В			
5	68	-	68	136	1037 (+68) = 1173	7% или 12% (+ ФУЧ)	-

¹¹ Всички учебни часове в прогимназия са с продължителност 40 минути, а от 2022/2023 в гимназия - по 45 минути.

¹² Информацията е базирана на [учебните планове на А паралелка профил „Изобразително изкуство“ в 51 СУ „Елисавета Багряна“](#), София за учебната 2021-2022 година, тъй като учебните планове на официалния сайт на МОН към юли 2022 са стари, т.е. разписани са по старите учебни програми.

¹³ ЗУЧ – задължителни учебни часове, ИУЧ - избираеми учебни часове (ЗИП по старата номенклатура или часове по профилиращите предмети), ФУЧ – факултативни учебни часове (СИП по старата номенклатура или часове по допълнителна подготовка, без оценка).

6	68	-	-	68	1088	6%	-
7	54	-	72	126	1116 (+72) = 1188	5% или 11% (+ ФУЦ)	-
8	18	36	144	198	1152 (+ 144)= 1296	2%	15%
9	18	18	144	180	1152 (+ 144)= 1296	2%	14%
10	18	18	144	180	1152 (+ 144)= 1296	2%	14%
11	-	144	108	252	1152	-	22%
12	-	124	93	217	992	-	22%

Таблица 3. Дял на философията (ф-я) от общия брой часове по класове ООП и ПП

клас	Брой часове по ф-я за година				Общ брой часове за всички предмети	Дял на часовете по ф-я ООП в %	Дял на часовете по ф-я ПП в %
	ООП Раздел А	ПП ¹⁴ Раздел Б	Раздел В	Общо раздел А + Б + В			
8	36	72	-	108	1152	3%	9%
9	36	18	-	54	1152	3%	5%
10	72	54	-	126	1152	6%	11%

¹⁴ Информацията е базирана на [учебните планове на А паралелка профил „Хуманитарни науки“ с профилиращ предмет философия в 119 СУ „Академик Михаил Арнаудов“](#), София за учебната 2021-2022 година, по същите причини.

11	-	144	36	180	1152	-	16%
12	-	93	62	155	992	-	16%

2. Тематичен обхват

2.1. Тематичен обхват по изобразително изкуство

5-ти клас – 7 теми (за 68 учебни часа, средно по 10 уч.ч. на тема)

1. **Праисторическо изкуство и изкуство на древния свят (1, 2, 20)¹⁵**
2. Изкуството на древните траки и наследството на античните цивилизации по българските земи
3. **Видове и жанрове в изящните изкуства (3)**
4. **Формите в природата – възприемане на цвят, структура и пропорции (4, 5, 21)**
5. Изразни средства в изящните изкуства
6. **Композицията в изящните изкуства (22)**
7. Изкуство и виртуална среда (изобразително изкуство и дигитално изображение, информационни страници за изкуство, изкуство и интерактивни мрежи за сътрудничество)

6-ти клас – 10 теми (за 68 учебни часа, средно по 7 уч.ч. на тема)

1. **Изкуството и архитектурата на Европейското средновековие и Ренесанса (6)**
2. Изкуството и архитектурата на Българското средновековие и Възраждане
3. Видове декоративно-приложните изкуства
4. Формите в изкуството – обем, пространство, светлина и сянка
5. Човешката глава – форми и пропорции

¹⁵ След съпоставка на заложените нови понятия, темите, предразполагащи към установяване на междупредметна връзка, са отличени с удебеляване. Разбира се, възможно е да се изградят междупредметни връзки и между други теми, но в настоящото изследване фигурират само онези от тях, забелязани в кратката ми педагогическа практика. Номерът на междупредметната връзка, описана в следващата глава е поставен в скоби, за улеснение на реферирането.

6. Изразни средства в декоративно-приложните изкуства
7. Композицията в декоративно-приложните изкуства
8. Визуални символи и знаци и дигитални технологии
9. Изкуство и фотография
10. Визуални проекти чрез интегриране на образ и текст

7-ми клас – 11 теми (за 54 учебни часа, средно по 5 уч.ч. на тема)

- 1. Изкуството на Новото време (7, 17)**
- 2. Модерно и съвременно изкуство (8)**
3. Българското изкуство през Хх век
4. Видове дизайн
- 5. Формите в изкуството – перспектива и цветова хармония (23)**
- 6. Човешкото тяло и неговите пропорции (24)**
7. Изразни средства в синтетичните изкуства
8. Композиция и изразни средства в дизайна
9. Съвременни форми и жанрове в изкуството
10. Изкуство и виртуална среда – дигитални творби и проекти
11. Интерактивни проекти, базирани върху синтеза между различните изкуства

8-ми клас – 9 теми (за 18 учебни часа, средно по 2 уч.ч. на тема за общообразователните паралелки и 54 уч. ч. за профилираните – средно по 6 уч.ч. на тема)

- 1. Изкуство и време – епоха, канон, стил (18)**
2. Шрифт и писмена култура
3. Творбата и музеят
4. Изобразителното изкуство и другите изкуства – литература
- 5. Изкуство и социална комуникация – графити и стрийт арт (9)**
6. Технологии в изящните изкуства – живопис
7. Технологии в изящните изкуства – графика
8. Технологии в изящните изкуства – скулптура

9. Дигитални изкуства в съвременното (10, 25)

9-ти клас – 7 теми (за 18 учебни часа, средно по 2,5 уч.ч. на тема за общообразователните паралелки и 36 уч. ч. за профилираните – средно по 5 уч.ч. на тема)

1. Изкуство и религия
- 2. Художник и творчество – професията на художника (11)**
3. Художествени музеи и галерии в България
4. Изобразителното изкуство и другите изкуства - сценични изкуства
5. Изкуството на карикатурата
- 6. Технологии в декоративно-приложните изкуства (12)**
- 7. Художествената култура и новите средства за информация и комуникация (13)**

10-ти клас – 7 теми (за 18 учебни часа, средно по 2,5 уч.ч. на тема за общообразователните паралелки и 36 уч. ч. за профилираните – средно по 5 уч.ч. на тема)

- 1. Живот и творчество на художника (14)**
- 2. Творци на модерното и съвременното изкуство (15, 19)**
3. Световни музеи и галерии
4. Изобразителното изкуство и другите изкуства - екранни изкуства
- 5. Художествени форми на протест и различни медии (16)**
6. Технологии на дизайна
7. Виртуални музеи

Изобразителното изкуство се изучава в 11-ти и 12-ти клас само в паралелките с профил изобразително изкуство като темите са разпределени в модули, обхващащи целия втори гимназиален етап както следва:

11-ти клас

Модул 1. **Теория на изкуството** – 8 теми (за 36 учебни часа, средно по 2 уч.ч. на тема)

1. Изкуство и научни открития
2. Фотография и изкуство
3. Религиозното изкуство и световната култура
4. Митология и изкуство
5. Храмова архитектура и изобразително изкуство
6. Изкуството и политическата тема
7. Социалната тема в изкуството
8. Изкуство и реклама

Модул 2. **Изкуство и изразни средства** – 4 теми (за 72 учебни часа, средно по 18 уч.ч. на тема)

1. Пропорции и мащаб (Човешкото тяло глава в изкуството и тяхното пресъздаване, форма и деформация; мащаб и пропорция в изящните изкуства)
2. Пространство (Перспективна система и видове перспектива)
3. Форма (Изграждане на формата в живописа, графиката и скулптурата; Природни форми в изящните изкуства; приложение и изображение на формата в дизайна на облекло)
4. Цвят (основни свойства и функции като изразно средство)

Модул 3. **Визуална култура** - 8 теми (за 18 учебни часа, средно по 2 уч.ч. на тема)

1. Художествена култура и музейни институции
2. Изкуство и художествено наследство
3. Изкуство и публика
4. Архитектура и стил
5. Изкуство в градската среда
6. Пространствен дизайн

7. Пространствен дизайн
8. Сценография

Модул 4. *Дигитални изкуства* – 6 теми (за 18 учебни часа, средно по 3 уч.ч. на тема)

1. Дигитални технологии и изкуство
2. Дигитални изкуства и комуникация
3. Фотография и видео
4. Дигитални изкуства и социална комуникация
5. Мултимедия и възприемане
6. Изкуство, технологично развитие и бъдеще

12-ти клас

Модул 1 *Теория на изкуството* – 6 теми (за 31 учебни часа, средно по 5 уч.ч. на тема)

1. **Научни теории и изкуство (26, 27)**
2. Изкуство и визуално възприятие
3. Теми и сюжети в религиозното изкуство
4. Социално ангажирано изкуство
5. Социални промени и изкуството
6. Обществено-икономически отношения и изкуство

Модул 2. *Изкуство и изразни средства* – 4 теми (за 62 учебни часа, средно по 16 уч.ч. на тема)

1. Пропорции и мащаб (Канони и изображение на човешкото тяло в изкуството; Човешката фигура в композицията; Мащаб и пропорции в архитектурата и декоративно-приложните изкуства)
2. Пространство (Пространствени проекции в изображението, Реално и условно пространство; Изграждане на формата в декоративно-приложните изкуства, дизайна и архитектурата)

3. Форма (Природни форми в декоративно-приложните изкуства, дизайна и архитектурата; Природни форми в изящните изкуства; приложение и изображение на формата в дизайна на облекло)
4. Цвят (Цветът в изкуството от различни епохи; Цвят и стил в изкуството)

Модул 3. **Визуална култура** - 4 теми (за 18 учебни часа, средно по 4,5 уч.ч. на тема)

1. Художествени музеи и галерии по света
2. Изкуство и художествена критика
3. Архитектура и функции
4. Екранни изкуства

Модул 4. **Дигитални изкуства** – 5 теми (за 13 учебни часа, средно по 2,5 уч.ч. на тема)

1. Дигитални технологии и изображения
2. Художествена обработка на графични изображения
3. Дигитални изразни средства в анимацията
4. Дизайн и естетика на компютърните игри
5. Дизайн на мултимедиен проект

Тематичният обхват на факултативните учебни часове (ФУЧ или СИП по старому) не е универсализиран за страната и се изготвя по усмотрение на учителя с предложение за одобрение до директора. Тези часове не носят оценка, но хорариумът им се вписва в дипломата за завършен етап. В даденото 51 СУ „Елисавета Багряна“, София за учебната 2021-2022 година ФУЧ часовете са разпределени както следва в **Таблица 4:**

клас	брой ФУЧ уч.ч.	теми

8-ми клас	144 уч. ч.	Живопис (композиция и цветознание) – 72 уч.ч. Графика (перспектива и анатомия) - 72 уч.ч.
9-ти клас	144 уч. ч.	Приложни изкуства – 72 уч.ч. Изящни изкуства - 72 уч.ч.
10-ти клас	144 уч. ч.	Стъклопис – 72 уч.ч. Иконопис - 72 уч.ч.
11-ти клас	108 уч. ч.	неуточнено
12-ти клас	93 уч. ч.	неуточнено

2.2. Тематичен обхват по философия

8-ми клас – 4 теми и 10 подтеми (за 36 учебни часа, средно по 9 уч.ч. на тема и по 3,6 на подтема за общообразователните паралелки и 108 уч. ч. за профилираните – средно по 27 уч.ч. на тема и 11 уч.ч. на подтема)

1. Що е философия? (знание и мъдрост; **начала на философстването (1)**)
2. Личност и себепознание (личностната идентичност като философски проблем; подходи за изследване на човека; самооценка и мотивация; **лично развитие (3)**)
3. Междупличностни отношения (**общуване (25)**; социални групи и роли)
4. Личност и социална среда (конфликти; психично здраве и зависимости)

9-ти клас – 3 теми и 8 подтеми (за 36 учебни часа, средно по 12 уч.ч. на тема и 4,5 уч.ч. на подтема за общообразователните паралелки и 54 уч. ч. за профилираните – средно по 18 уч.ч. на тема и по 7 уч.ч. на подтема)

1. Философия, ценности, норми (Ценности и норми; Философско изследване и рационалност)

2. Свобода, норми и човешки цели (Свобода и воля; Етика и морал; Добро, зло, добродетел; Смисъл на живота)
3. **Красотата и изкуството като философски проблеми (Основни естетически категории и понятия; Философски теории за изкуството (5, 26, 27))**

10-ти клас – 4 теми, 12 подтеми (за 72 учебни часа, средно по 18 уч.ч. на тема и по 6 на подтема за общообразователните паралелки и 126 уч. ч. за профилираните – средно по 31,5 уч.ч. на тема и по 10,5 уч.ч. на подтема)

1. Начала на философското познание
2. Език и критическо мислене (Истина и валидност; Значение и употреба на думите; Основни методи на логиката; Правила и грешки в аргументацията)
3. Философското познание и реалността (**Свят (4); Човек и Бог (2, 6); Разум, опит и знание (7) ; Човекът и обществото (8, 11, 12, 14, 15, 16)**)
4. Политическа философия и философия на правото (**Справедливост, закон, права и задължения (9); Държава; Гражданско общество (10, 13)**)

Философията се изучава в 11-ти и 12-ти клас само в паралелките с хуманитарен профил като темите са разпределени в модули, обхващащи целия втори гимназиален етап както следва:

11-ти клас

Модул 1. **История на идеите** – 6 теми и 24 подтеми (за 72 учебни часа, средно по 12 уч.ч. на тема и по 3 на подтема)

1. Идеи и парадигми (Идеята и история на идеите; Идеи и научни парадигми; Идеи и светоглед)
2. Предмодерно и модерно (Секуларизация и разомагьосване на света; Раждането на Аза; Космос и безкрайна вселена; Йерархично и демократично общество; **Класическо и модерно изкуство (17, 18, 19)**)

3. Човек и машина (Механизъм и машина; Машината като метафора: „светът като машина”, „човекът - машина”; Автомат и изкуствен интелект)
4. Обяснение и разбиране (Науки за природата и науки за човека; Как обясняваме предметите?; Как разбираме човека?)
5. Идеално и утопично (**Реално и идеално (20)**); Идеалното в науката – научни идеализации и модели; Идеалното в разбирането за обществото – социални проекти и социални утопии)
6. Статика и динамика на света (Вечно и временно в света; История и исторически етапи; Личност и промяна)

Модул 3. **Култура на мисленето** – 2 теми и 5 подтеми (за 36 учебни часа, средно по 18 уч.ч. на тема и по 7 уч.ч. на подтема)

1. Критическо мислене и аргументация (Аргументация и език; Дедукция и индукция; Логическа култура в дискусиата)
2. Творческо и диалогично мислене (Диалогичност на мисленето; Креативност)

Модул 4. **Социална психология** – 3 теми и 9 подтеми (за 36 учебни часа, средно по 12 уч.ч. на тема и по 4 уч.ч на подтема)

1. Личност и група. Групова динамика. (Личностна и социална идентичност; Междуличностни отношения; Роли и отношения в група; Стереотипи и предразсъдъци; Алтруизъм и помагащо поведение)
2. Умения за общуване (Бариери в общуването; Вербална и невербална комуникация; Основни комуникативни умения)
3. Разрешаване на конфликти (Стратегии за разрешаване на конфликти)

12-ти клас

Модул 2. **Философия и ценности** – 6 теми и 16 подтеми (за 62 учебни часа, средно по 10 уч.ч. на тема и по 4 уч.ч на подтема)

1. Личност и ценности (Човекът: индивид, индивидуалност, личност)

2. Свобода и ценности (Природа и ценности; Природата като даденост; Природата като ресурс и средство; Природата като ценност)
- 3. Красивото като ценност (Теории за красивото; Що е изкуство; Естетизъм в живота (21, 22, 23, 24))**
4. Социални ценности (Равенство; Справедливост; Солидарност)
5. Чувства и добродетели
6. Святото (Човек и Бог; Сакрално и профанно; Свещеното и вярата; Личната святост и нейните подвизи)

Модул 5. **Философия и политика** – 2 теми и 6 подтеми (за 31 учебни часа, средно по 15 уч.ч. на тема и по 5 уч.ч на подтема)

1. Личност и политическо участие (Сфера на политическото; Политически теории – либерализъм и комунитаризъм, либерализъм и консерватизъм; Политическо участие)
2. Глобалност и отговорност (Глобализацията като процес; Проблемът за глобалната справедливост; Идентичност и интеркултурност)

Модул 6. **Психология на човека** – 3 теми и 8 подтеми (за 31 учебни часа, средно по 10 уч.ч. на тема по 4 уч.ч на подтема)

1. Личност и индивидуални различия (Психологически теории за личността; Емоции и мотивация; Сексуалност и полови роли; Познавателни способности и интелигентност)
2. Личност и развитие (Жизнен цикъл. Познавателно, морално и социално развитие; Екзистенциални ситуации и кризи – предизвикателство и справяне)
3. Психично здраве (Психично здраве, норма, болест; Психични разстройства)

Тематичният обхват на факултативните учебни часове (ФУЧ или СИП по старому) не е универсализиран за страната и се изготвя по усмотрение на учителя с предложение за одобрение до директора. Тези часове не носят оценка,

но хорариумът им се вписва в дипломата за завършен етап. В даденото 119 СУ „Академик Михаил Арнаудов“, София за учебната 2021-2022 година ФУЧ часовете в 11-ти клас (36 уч. часа) са дадени на Модул 1. История на идеите, а разходът на ФУЧ часовете в 12-ти клас (31 уч. часа) не е специфициран изрично. В професионална хуманитарна гимназия [„Св. Св. Кирил и Методий“, Велико Търново тези часове за учебната 2021-2022 година](#) са дадени на Модул 4. Социална психология в 12-ти клас, а за предходната година няма информация.

3. Междупредметните връзки като очакван резултат, заложен в учебните програми.

На базата на гореизложените теми, в учебните програми на първи гимназиален етап фигурира следната информация за междупредметните връзки между изобразителното изкуство и философията:

Очаквани резултати от обучението по **изобразително изкуство** в края на 8-ми и 9-ти клас: способности за обобщаване на разсъждения за понятия: историческо развитие, културно-историческо наследство, *философски идеи*.¹⁶

Понятия и проблеми с интегрален и междудисциплинарен характер по **изобразително изкуство** в 8-ми, 9-ти и 10-ти клас: природа, обект, среда, система и подсистема, процеси, явления, устройство, модул, технология, вещество, материя, личност и общество, историческо развитие, културно-историческо наследство, епоха, стил, течение, направление, вид, жанр, сюжет, тема, изразни средства, знаци и символи, форма, обем, пространство, композиция, хармония, контраст, ритъм, движение, пропорции, перспектива, асоциация, памет, въображение, творчество.

Дейности за придобиване на ключови компетентности и осъществяване на междупредметни връзки в 9-ти и 10-ти клас **по философия**:

¹⁶ Фигурира като “Компетентност в областта на българския език”, въпреки че в 8-ми и 9-ти клас философията вече се изучава като самостоятелен предмет.

- в 9-ти клас: Анализ на произведения на изкуството (картини, филми и видеоклипове)
- в 9-ти и 10-ти клас: Реализация на творчески задачи (изработване на колажи, плакати, рисунки, художествена фотография, компютърна графика)

придобита **ключова компетентност**:

- в 9-ти и 10-ти клас: културно осъзнаване и творчество
- в 10-ти клас: изразяване на философски идеи чрез средствата на изучаваните изкуства

ТРЕТА ГЛАВА

В хода на изследването бяха намерени 27 междупредметни връзки, изложени по-долу под собствен номер в табличен вид за улеснение на съпоставянето. Организацията на връзките следва хронологията на осъществяването им. Вида им (еднопосочни или двупосочни) съм определила на базата на отговора на следния въпрос: Възможно ли е ученикът да постигне набелязаните образователни резултати по дадения предмет, ако образователите резултати по другия предмет не са постигнати на по-ранен етап? Когато единият предмет е зависим от другия, който, от своя страна, е независим, тогава връзката е еднопосочна. Двупосочна е когато и двата предмета са в отношение на взаимозависимост спрямо качествено постигане на зададените образователни резултати.

1. От изобразително изкуство (ООП) към философия (ООП).

1.

изобразително изкуство	философия
клас: 5	клас: 8
тема: Праисторическо изкуство и изкуство на Древния Свят	тема: Начала на философското познание
резултат: <ul style="list-style-type: none">Разграничава творби от изкуството и архитектурата на Древна Гърция и Древен Рим.	резултат: <ul style="list-style-type: none">Познава историческото възникване на философията от митологичното мислене в древна Гърция и го описва чрез понятията мит и логос.
нови понятия: акропол, пантеон	нови понятия: мит, удивление
функция на междупредметната връзка:	

За учениците на основно ниво:

Ученикът разпознава понятието “Древна Гърция“ като средище на творческа и философска активност.

За учениците на средно ниво:

Ученикът следва да познава задочно през артефакти част от екстериора и интериора в Древна Гърция и Рим, което да подпомогне представите им за бита в античността. В унисон с „Битът определя съзнанието и съзнанието определя бита.“, ученикът следва да има визуалната култура като предхождаща литературно-философската. Ученикът познава художествени изображения, илюстрации на митове и има косвена представа за част от обектите на удивление, породили възникването на художествените и архитектурните творби.

За учениците над средно ниво:

Ученикът забелязва, че митът и логосът намират единство в реализацията на художествената творба като събирателен продукт от хладнокръвната здравина на логоса, изразена в техническото знание за поведението на материала на творбата, изпробвано в опита и предавано чрез занаятчийската традиция и мита като въображение, отразяващо психическите нагласи на времето, капсулирани от твореца в работата.

общи ключови понятия: Древна Гърция и античен бит

вид на междупредметната връзка: двупосочна¹⁷

2.

¹⁷На практика, цялостното постигане на образователните резултати закъснява до изравняването на класовете. В този случай, това означава, че ученикът ще е постигнал *трайно* (= т.е. не наизустено) образователния резултат, заложен в програмата по изобразително изкуство за 5-ти клас, едва след постигането на образователния резултат по философия за 8-ми клас! Аналогично стоят нещата и при следващите двупосочни връзки, при които има разминаване в класовете на изучаване на материала. Съществуват и други междупредметни връзки между изобразителното изкуство и историята в 5-ти клас, които допринасят за успешното усвояване на материал по философия в 10-ти клас, но те биха били задача на друго изследване. По същата логика, успешното усвояване на материал по философия изобщо зависи от успешното усвояване на материал и по други предмети, изучаван в други години, а успехът или неуспехът на учителя по философия е поделен измежду учителския колектив.

изобразително изкуство клас: 5	философия клас: 10
тема: Праисторическо изкуство и изкуство на Древния Свят	тема: Философското познание и реалността - Човек и Бог
резултат: <ul style="list-style-type: none"> Разграничава творби от изкуството и архитектурата на Древна Гърция и Древен Рим. 	резултат: <ul style="list-style-type: none"> Познава християнската философия през Средновековието като преход от космологизма на Античността към разбирането на света чрез отношението човек – Бог
нови понятия: акропол, пантеон	нови понятия: Бог, богове
функция на междупредметната връзка:	
<p><u>За учениците на основно ниво:</u> Ученикът разбира, че понятията бог и богове са обект на множество дисциплини и биват изпълвани в многообразно (визуално или словесно) съдържание.</p> <p><u>За учениците на средно ниво:</u> Учениците познават примери от историята на изкуството и архитектурата, свидетелстващи за космологизма, митологията и религиозния култ на Античността (акропол, пантеон).</p> <p><u>За учениците над средно ниво:</u> Учениците намират приликите и разликите между древногръцкия и древноримския пантеон първо в произведенията на изкуството, а после и в текстове на класическа тематика.</p>	
общи ключови понятия: религията през Античността	

вид на междупредметната връзка: еднопосочна

3.

изобразително изкуство клас: 5	философия клас: 8
тема: Видове и жанрове в изящните изкуства	тема: 2. Личност и себепознание 2.4. Личностно развитие
резултат: <ul style="list-style-type: none"> ● Разграничава и съпоставя произведения на изящните изкуства по вид и жанр. ● Изпълнява изобразителни задачи от различни видове и жанрове изящни изкуства 	резултат: <ul style="list-style-type: none"> ● Определя понятията учене, памет, въображение.
нови понятия: портрет, пейзаж, натюрморт	нови понятия: въображение, памет

функция на междупредметната връзка:

За учениците на основно ниво:

ученикът разбира, че различните видове и жанрове в изкуството могат да бъдат вдъхновени от реализма или от свободна компилация от реални и нереални образи с помощта на въображението, което дава и името на занаятието “рисуване по въображение”, за разлика на рисуването от натура, по памет или по референтно изображение.

За учениците на средно ниво:

Ученикът забелязва, че степента на трудност на реалистичното рисуване зависи от физическите измерения както следва:

- при рисуването по снимка или друга референтна картина се извършва

копирно снемане от двуизмерна към двуизмерна среда;

- при рисуването от натура чрез пряко наблюдение се извършва снемане от триизмерна върху двуизмерна среда;
- при рисуването по памет се извършва “превод” на спомена за реалистичното изображение от нематериално към двуизмерно материално измерение.

За учениците над средно ниво:

Ученикът забелязва, че всеки от горните процеси протича с различна доза въображение, правопрпорционално със степента на трудност на “превода”. Колкото по-пряк и лесно смисляем е пътят до изобразяването (на снимката), толкова, по малка е и нуждата от въображение и обратното.

общи ключови понятия: въображение, памет

вид на междупредметната връзка: двупосочна

4.

изобразително изкуство	философия
клас: 5	клас: 10
тема: Формите в Природата – възприемане на цвят, структура и пропорции	тема: Философското познание и реалността - Свят
резултат: <ul style="list-style-type: none">• Историко-теоретични знания: Притежава знания за форма и структура на обекти от природната среда.• Практико-технически умения: Създава скици и рисунки по	резултат: <ul style="list-style-type: none">• Разбира смисъла на поставянето на проблема за принципите на съществуването.• Прави съпоставки и аналогии м/у философските теории за света и

наблюдение и по представа.	<p>природо-математическите знания за света.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Сравнява значенията на философските категории и понятия от природо-математическите науки (напр. време, сила, тяло, причина)
нови понятия: повърхност, материалност	нови понятия: материя и форма, субстанция, време и пространство
функция на междупредметната връзка:	
<p><u>За учениците на основно ниво:</u></p> <p>Ученикът използва уменията си да възприема, разграничава и наименува определен брой цветове, материалности, структури и пропорции за осъзнаване ролята на интелекта при изкуственото разграничаване/ отличаване на естествено неразграничени и преливащи една в друга същности: цветове от спектъра, структури, материи, пропорции.</p> <p><u>За учениците на средно ниво:</u></p> <p>Ученикът осъзнава приликите и разликите в смисловата натовареност на термините материя, форма, субстанция, време и пространство като философски понятия и като понятия в изобразителното изкуство.</p> <p><u>За учениците над средно ниво:</u></p> <p>Осъзнава основните понятия „материя“, „форма“, „субстанция“, „време“ и „пространство“ като човешки конструкт, изградени в хода на разширяващия се мултидисциплинарен опит и практическа адаптация на човека към природната среда.</p> <p>*Към Практическото ръководство: В опита си да пресъздаде части от естествената природна среда (човешкото лице, пейзаж, животно, т.н.) , ученикът осъзнава липсата на предзададено разделение между „отделните“</p>	

елементи (око, ухо, крак, поляна, дърво и т.н.)

общи ключови понятия: материалност

вид на междупредметната връзка: еднопосочна

5.

изобразително изкуство клас: 5	философия клас: 9
тема: Формите в Природата – възприемане на цвят, структура и пропорции	тема: 3. Красотата и изкуството като философски проблеми 3.1. Основни естетически категории и понятия
резултат: <ul style="list-style-type: none">● Оценява обекти от природната среда от естетическа гледна точка.	резултат: <ul style="list-style-type: none">● Умее да дава и аргументира естетическа оценка на предмет от ежедневието или на произведение на изкуството.
нови понятия: хармония	нови понятия: естетическо, красиво, грозно, вкус
функция на междупредметната връзка:	
<p><u>За учениците на основно ниво:</u> Ученикът използва понятието <i>хармония</i> в аргументацията си, на базата на дотук отгледаната чувствителност за художествената стойност на средата.</p> <p><u>За учениците на средно ниво:</u> Ученикът си дава сметка за някои от факторите, формиращи естетическото му чувство.</p>	

За учениците над средно ниво:

Разбира понятието *хармония* като неизменно обвързано с естетическия опит на възприемащия. Разбира основанията за относителността на понятията *грозно* и *красиво* в контекста на универсалния стремеж към „красивото“ и бягство от „грозното“. Приема правото на личен естетически вкус и усет на всеки един човек като обогатяващ източник на и „прозорец“ към всевъзможни и разнообразни интерпретации, разкрития, тълкувания, светоусещания (художествени) светове, служещи за междуличностен „мост“ за комуникация на визуална, невербална чувствителност.

общи ключови понятия: хармония, естетическо, красиво, грозно, вкус

вид на междупредметната връзка: еднопосочна

6.

изобразително изкуство клас: 6	философия клас: 10
тема: Изкуството и архитектурата на Европейското средновековие и Ренесанса	тема: Философското познание и реалността - Човек и Бог
резултат: <ul style="list-style-type: none">● Познава най-общо изкуството на Европейското средновековие и Ренесанса.● Разпознава основни паметници на архитектурата на Византийското, Романското и Готическото изкуство.● Разпознава основни	резултат: <ul style="list-style-type: none">● Осмисля ролята на религията за формиране на личния светоглед.

произведения на художници от италианския и северния Ренесанс.	
нови понятия: базилика, катедрала, икона, витраж	нови понятия: вяра и разум, време и вечност, спасение
функция на междупредметната връзка:	
<p><u>За учениците на основно ниво:</u> Асоциира произведенията на религиозното изкуство и архитектура с религиозния светоглед.</p> <p><u>За учениците на средно ниво:</u> Разпознава ролята на религиозното изкуство и архитектура като инструменти за материализиране и поддържане на религиозния светоглед.</p> <p><u>За учениците над средно ниво:</u> Разглежда и интерпретира изкуството и архитектурата на Европейското средновековие и Ренесанса като визуален преразказ на темите време, вечност и спасение в контекста на Християнството в дадената епоха и място.</p>	
общи ключови понятия: Християнство, Европейското средновековие, Ренесанс	
вид на междупредметната връзка: еднопосочна	

7.

изобразително изкуство клас: 7	философия клас: 10
тема: Изкуството на Новото време	тема: Философското познание и реалността - Разум, опит и знание
резултат:	резултат:

<ul style="list-style-type: none"> ● Познава най-общо хода на развитие на изкуството на Новото време. ● Разпознава и интерпретира основни произведения на художници от Новото време. 	<ul style="list-style-type: none"> ● Познава възникването на култа към разума, науките и методите в Новото време. ● Разграничава твърдения, основани на опита, и твърдения, основани на рационални принципи.
нови понятия: барок, класицизъм, романтизъм	нови понятия: разум, метод, емпиризъм, рационализъм
функция на междупредметната връзка:	
<p><u>За учениците на основно ниво:</u></p> <p>Ученикът забелязва паралел между теченията в изкуството и теченията в философията на Новото време.</p> <p><u>За учениците на средно ниво:</u></p> <p>Ученикът разбира изкуството</p> <ul style="list-style-type: none"> ● на Барока като илюстрация на последните опити на абсолютизма да упражни отстояване на религиозния върху все по-пронаучния светоглед на хората с цел запазване на властта. ● на Класицизма като култ към новия научен светоглед, базиращ се на научния метод (Бейкън и индукцията). ● на Романтизма като противовес на класицизма и отговор в защита на един светоглед на култ към сетивното и естетическото отвъд инструментализма. <p><u>За учениците над средно ниво:</u></p> <p>Ученикът разбира мащаба и революционността на индукцията на научния метод като основен инструмент на емпиризма, катализиращ не само интелектуална, но и творческа/ съзидателна промяна и придаващ нов тласък към изследване на непосредствената среда чрез изобразителното изкуство и скулптурата. Разбира Романтизма като опит за надграждане на емпиричното</p>	

чрез насищането му със свръхсетивност и естетическа чувствителност отвъд бинарността добро/лошо, хубаво/грозно.

общи ключови понятия: Ново време, класика, романтизъм

вид на междупредметната връзка: двупосочна

8.

изобразително изкуство клас: 7	философия клас: 10
тема: Модерно и съвременно изкуство	тема: Философското познание и реалността - Човекът и обществото
резултат: <ul style="list-style-type: none">● Познава най-общо модерното и съвременното изкуство, разпознава и интерпретира основни произведения	резултат: <ul style="list-style-type: none">● Познава възгледи за човека като личност и човека като обществено същество (Аристотел, Маркс, Ницше, Сартр).● Разбира значението на езика за осъществяването на личността и общностния живот (напр. Ортега-и-Гасет, Ръсел, Витгенщайн).● Може да открива механизми за „бягство от свободата” (Е. Фром) и прояви на конформизъм.● Разграничава съвременните представи за човека и

	<p>обществото от възгледите на предишни исторически епохи.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Оценява значението на взаимовръзката между личността и обществото за тяхното развитие.
нови понятия: модерното и съвременното изкуство	нови понятия: свръхчовек, екзистенция, общество, език, власт
функция на междупредметната връзка:	
<p><u>За учениците на основно ниво:</u></p> <p>Ученикът разбира, че цивилизационният напредък в науката, изкуството, философията и психологията поставят нови въпроси и изпитания пред личността и обществото, с чиито отговори се ангажират интелектуалните и творческите сили, част от които отговори са изразени чрез средствата на модерното и съвременното изкуство.</p> <p><u>За учениците на средно ниво:</u></p> <p>Ученикът разбира радикалността на завръщането на европейското мислене и творчество към античната концепция за човека като „социално животно“, водеща до „социализирането“ на изкуството, което не е вече порив на независим индивид, а (отборна) рефлексия на сложни социални интеракции като проявата на бунт, анти-конформизъм, социална критика и коментар към актуалното на деня.</p> <p><u>За учениците над средно ниво:</u></p> <p>Ученикът разбира визуалното изкуство като форма на общуване чрез невербалния език на визуалната комуникация в социалния контекст на властови борби за влияние.</p>	
общи ключови понятия: език, комуникация	
вид на междупредметната връзка: двупосочна	

9.

изобразително изкуство клас: 8	философия клас: 10
тема: Изкуство и социална комуникация – графити и стрийт арт	тема: Политическа философия и философия на правото - Справедливост, закон, права и задължения
резултат: <ul style="list-style-type: none">● Познава най-общо графитите и стрийт арта като средство за комуникация и нова форма на социална позиция.● Коментира графитите и стрийт арта като социалнополитическа позиция и естетика.	резултат: <ul style="list-style-type: none">● Различава правни от морални норми.● Анализира казуси, свързани с проблематичността на различни форми на справедливост.● Оценява значението на принципа за равенството пред закона.● Разбира връзката между индивидуалните права и легитимните форми на задължения.
нови понятия: пиктография, шаблон	нови понятия: справедливост, права, правна норма, закон, легитимност
функция на междупредметната връзка:	
<u>За учениците на основно ниво:</u> Ученикът асоциира стрийт арт-та с визуалната комуникация в откритата	

социална среда на непосредствен сблъсък на различните норми (социални, етически/ морални, правни, професионални, индивидуални).

За учениците на средно ниво:

Разглежда стрийт арта като „пулсомер“ на социалния живот.

За учениците над средно ниво:

Ученикът осъзнава възможността за отговорно визуално себезаявление, изразяване на позиция и/или социална критика чрез произведения на стрийт арт-а, като също така разбира нормативно-легалната граничност на този вид творби между социално приемливото и нелегалното(, но често легитимно) опозиционно възражение срещу различни социални реалности.

общи ключови понятия: социална критика

вид на междупредметната връзка: двупосочна

10.

изобразително изкуство клас: 8	философия клас: 10
тема: Дигитални изкуства в съвременното	тема: Политическа философия и философия на правото - Гражданско общество
резултат: <ul style="list-style-type: none"> Прилага визуални знаци и символи в електронни мрежи за комуникация и информация. 	резултат: <ul style="list-style-type: none"> Познава предпоставките за възникването на гражданското общество и факторите за неговата стабилност. Ориентира се във възможностите на гражданското общество за

	<p>влияние върху политическия ред.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Разпознава различни съвременни форми на гражданско участие (социални движения, Интернет, граждански протести и гражданско неподчинение). ● Дава примери за случаи на конкуренция и сътрудничество. ● Проявява нагласа за социална солидарност и толерантност към различието.
<p>нови понятия: дигитално изкуство</p>	<p>нови понятия: различие и толерантност, конкуренция и сътрудничество, социална солидарност и форми на гражданско участие</p>
<p>функция на междупредметната връзка:</p>	
<p><u>За учениците на основно ниво:</u> Разпознава визуалната комуникация като невербален език в иманентната физическа и дигитална среда.</p> <p><u>За учениците на средно ниво:</u> Ученикът разбира потенциала на дигиталното изкуство да фасилитира дискусия, дебат, и съгласие в услуга на обществената кохезия и гражданското общество.</p> <p><u>За учениците над средно ниво:</u> Ученикът разпознава практически безкрайния потенциал на дигиталното изкуство да генерира визуализации отвъд материално възможните, като така да</p>	

добавя нови „реалности“ и полета за нови „опитности“, разширяващи представата за възможно, а в следствие на това и разширяване на представата за нормално. Накрая, разширената представа за нормално позволява толерантността, основана на включването/ приобщаването на новото/ различното към старото/остановеното. Ученикът разбира разширеният капацитетът за новаторство на дигиталното изкуство не само като възможност за използването му за агент на толерантността и социалната приемственост, а и като форма на гражданско участие.

общи ключови понятия: дигитална среда

вид на междупредметната връзка: еднопосочна

11.

изобразително изкуство клас: 9	философия клас: 10
тема: Художник и творчество – професията на художника	тема: Философското познание и реалността - Човекът и обществото
резултат: <ul style="list-style-type: none"> ● Оценява значението на художествените професии за обществото и коментира тяхната специфика. 	резултат: <ul style="list-style-type: none"> ● Разбира промените в личното и обществено съществуване в исторически контекст и особено фундаменталните изменения в съвременния глобален свят.
нови понятия: Художник-учител, художествен критик, историк на изкуството	нови понятия: общество
функция на междупредметната връзка:	

За учениците на основно ниво:

Ученикът разбира професионализацията на труда като необходимо цивилизационно стъпало.

За учениците на средно ниво:

Ученикът разбира многообразието от професии като богатство на обществения социален и икономически живот.

За учениците над средно ниво:

Ученикът спекулира за мястото на различните професии в съвременния глобален свят и може да проблематизира процеса на възникване и замиране на конкретни професии. Умее да аргументира ползите и недостатъците от общественото подпомагане на работещите в сферата на културата, изкуството и образованието.

общи ключови понятия: професионализация

вид на междупредметната връзка: двупосочна

12.

изобразително изкуство клас: 9	философия клас: 10
тема: Технологии в декоративно-приложните изкуства	тема: Философското познание и реалността - Човекът и обществото
резултат: <ul style="list-style-type: none">● Осмисля значението на народните приложни изкуства и занаяти за националната и културната идентичност.	резултат: <ul style="list-style-type: none">● Разграничава личностни и социални аспекти в своята идентичност.● Разграничава съвременните представи за човека и обществото от възгледите на

	предишни исторически епохи.
нови понятия: народни приложни изкуства, художествени занаяти	нови понятия: общество
функция на междупредметната връзка:	
<p><u>За учениците на основно ниво:</u> Ученикът разбира необходимостта от общи символи за формирането на национална идентичност.</p> <p><u>За учениците на средно ниво:</u> Ученикът може да даде примери за символи на българската идентичност от личния си опит като може да изброи в това число и произведения на декоративно-приложните изкуства, капсулиращи националната идентичност по автентичен начин.</p> <p><u>За учениците над средно ниво:</u> Ученикът проблематизира традиционните приложни изкуства като ефективен паметник на националната идентичност в съвременния свят.</p>	
общи ключови понятия: символ	
вид на междупредметната връзка: двупосочна	

13.

изобразително изкуство клас: 9	философия клас: 10
тема: Художествената култура и новите средства за информация и комуникация	тема: Политическа философия и философия на правото - Гражданско общество
резултат: ● Разработва проект в екип по	резултат: ● Разпознава различни

<p>теми за културното многообразие и взаимното разбирателство.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Обсъжда произведения на тема културно многообразие и взаимно разбирателство 	<p>съвременни форми на гражданско участие</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Дава примери за случаи на конкуренция и сътрудничество. ● Проявява нагласа за социална солидарност и толерантност към различието.
<p>нови понятия: културно многообразие</p>	<p>нови понятия: различие и толерантност, конкуренция и сътрудничество, социална солидарност и форми на гражданско участие</p>
<p>функция на междупредметната връзка:</p>	
<p><u>За учениците на основно ниво:</u> Разбира ролята на екипната работа като основа на гражданското общество за поддържането на демокрацията.</p> <p><u>За учениците на средно ниво:</u> Разбира стремежът към солидарност и толерантност като предпоставка за ефективната екипна работа.</p> <p><u>За учениците над средно ниво:</u> Използва вербални и невербални средства за изразяване на позиция в подкрепа на културното многообразие и взаимно разбирателство.</p>	
<p>общи ключови понятия: културно многообразие, толерантност</p>	
<p>вид на междупредметната връзка: двупосочна</p>	

14.

<p>изобразително изкуство</p>	<p>философия</p>
-------------------------------	------------------

клас: 10	клас: 10
тема: Живот и творчество на художника	тема: Философското познание и реалността - Човекът и обществото
резултат: <ul style="list-style-type: none"> ● Обяснява връзката между биографията и творчеството на художник от дадена епоха. ● Различава творчески етапи и особености на творческия процес на художника. 	резултат: <ul style="list-style-type: none"> ● Оценява значението на взаимовръзката между личността и обществото за тяхното развитие.
нови понятия: творчески път, творчески процес	нови понятия: свръхчовек, екзистенция, общество
функция на междупредметната връзка:	
<p><u>За учениците на основно ниво:</u> Разбира, че всяка (творческа) дейност е агент на личностна и, като следствие, обществена промяна.</p> <p><u>За учениците на средно ниво:</u> Разбира индивидуалния творчески импулс като обусловен от и в принос на по-голямото цяло: общество и история.</p> <p><u>За учениците над средно ниво:</u> Разбира взаимовръзката между творчески и житейски етап като неразривно свързани процеси на личностно израстване със социално значение, а загубата на посока в творческия и житейския път като личностно обезличаване и декласиране от обществения живот. Асоциира концепцията за свръхчовек с реализацията на творческата потенция на индивида в полза на обществото.</p>	
общи ключови понятия: съзидателна потенция	
вид на междупредметната връзка: двупосочна	

15.

изобразително изкуство клас: 10	философия клас: 10
тема: Творци на модерното и съвременното Изкуство	тема: Философското познание и реалността - Човекът и обществото
резултат: <ul style="list-style-type: none"> ● Познава значими представители в модерното и съвременното изкуството. 	резултат: <ul style="list-style-type: none"> ● Оценява значението на взаимовръзката между личността и обществото за тяхното развитие.
нови понятия: индивидуален стил	нови понятия: свръхчовек, екзистенция, общество
функция на междупредметната връзка:	
<p><u>За учениците на основно ниво:</u></p> <p>Разбира, че личностното и общественото развитие едновременно си поставят взаимно граници, но и дават предложения за тяхното разширяване. Т.е че личността е ограничена от обществото и обществото е продукт на личностите в него, но заедно с това ограничение съществува и потенциала за личността повдигаща обществото и обществото, повдигащо личностите в себе си.</p> <p><u>За учениците на средно ниво:</u></p> <p>Може да даде примери за личности, насочващи общественото внимание към себе си чрез форма на отговор (вербален или невербален) на обществено значим въпрос, които предоставят по уникален/ оригинален/ индивидуален начин, характерен и разпознаваем за тяхното творчество начин.</p> <p><u>За учениците над средно ниво:</u></p> <p>Ученикът разбира индивидуалния стил на вербален и невербален отговор на (философски) въпрос като продукт на множество натрупвания на опит и</p>	

влияния, пречупени през призмата на конкретните инструменти на въздействие на твореца, намиращи се „под ръка“ за времето си и мястото на сътворяване.

общи ключови понятия: индивидуално, общо

16.

изобразително изкуство клас: 10	философия клас: 10
тема: Художествени форми на протест и различни медии	тема: Политическа философия и философия на правото - Гражданско общество
<p>резултат:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Познава особеностите на протестното изкуство и неговата социална и културна функция. ● Разграничава различни форми на протестно изкуство. 	<p>резултат:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Ориентира се във възможностите на гражданското общество за влияние върху политическия ред. ● Разпознава различни съвременни форми на гражданско участие (социални движения, Интернет, граждански протести и гражданско неподчинение).
нови понятия: изкуство на протеста, художествен манифест	нови понятия: сътрудничество, солидарност
функция на междупредметната връзка:	

За учениците на основно ниво:

Разбира заниманията с изкуство като потенциално политически натоварени агенти на комуникация, въздействие и промяна.

За учениците на средно ниво:

Разпознава политическото и пропагандното в изкуството.

За учениците над средно ниво:

Разбира значението на думата манифест и разпознава манифестното от негласното в трудовете на обществени и културни дейци.

общи ключови понятия: манифест, протест

вид на междупредметната връзка: двупосочна

2. От изобразително изкуство (ООП) към философия (ПП).

17.

изобразително изкуство	философия
клас: 7	клас: 11
тема: Изкуството на Новото време	тема: Модул 1 <i>История на идеите</i> , тема 2 Предмодерно и модерно 2.5 Класическо и модерно изкуство
резултат: <ul style="list-style-type: none">● Познава най-общо хода на развитие на изкуството на Новото време.● Разпознава и интерпретира основни произведения на художници от Новото време.	резултат: <ul style="list-style-type: none">● Умее да разграничава изкуството, основано на подражание на природата, от изкуството, основано на себеизразяване (мимезис и експресия) (Платон, Аристотел, Кант, Кандински).

нови понятия: барок, класицизъм, романтизъм	нови понятия: класицизъм, модернизъм
функция на междупредметната връзка:	
<p><u>За учениците на основно ниво:</u> асоциира класическото изкуство със стремежа за подражание на природата, а модерното - с експресията.</p> <p><u>За учениците на средно ниво:</u> Ученикът разпознава в класическите творби опита за догонване на непостижимото съвършенство за тотално/ абсолютно точно и прецизно архиварско-свидетелско отразяване на заобикалящия ни свят. В модерните творби разпознава опита за бягство от външния свят, разбран критично като непълен и несъвършен, като в творбата се предлага или критика на този външен свят или негова алтернатива - утопия или “снимка” на абстрактния вътрешен свят на художника.</p> <p><u>За учениците над средно ниво:</u> Ученикът забелязва, че класическият творец разглежда себе си като подвластен и в по-нисшестояща позиция спрямо пълнотата на обгръщащото го битие, дело на по-велико творчество. Тази му позиция “гласува” за мимезиса като по-ценен резултат, а от това, и цел на творбата; а модерният творец разглежда себе си като превъзхождащ с вътрешния си свят празнотата на едно несъвършено битие без творец. Тази му позиция “гласува” за експресията като по-ценен резултат, а от това, и цел на творбата.</p>	
общи ключови понятия: барок, класицизъм, романтизъм, модернизъм	
вид на междупредметната връзка: двупосочна	

18.

изобразително изкуство	философия
------------------------	-----------

клас: 8	клас: 11
тема: Изкуство и време – епоха, канон, стил	тема: Модул 1 <i>История на идеите</i> , тема 2 Предмодерно и модерно 2.5 Класическо и модерно изкуство
резултат: <ul style="list-style-type: none"> ● Разпознава произведения на изкуството и архитектурата, характерни за даден стил. ● Сравнява и коментира стилове на основа на техни специфични белези. 	резултат: <ul style="list-style-type: none"> ● Умее да разграничава изкуството, основано на подражание на природата, от изкуството, основано на себеизразяване (мимезис и експресия) (Платон, Аристотел, Кант, Кандински).
нови понятия: стил	нови понятия: класицизъм, модернизъм
функция на междупредметната връзка:	
<p><u>За учениците на основно ниво:</u></p> <p>Ученикът разбира стила като един от основните белези за класифициране на многообразието от художествени произведения. (редом до автор, тема, жанр, колорит, техника, технология, размер, година, място на създаване, място на съхранение, цена и други)</p> <p><u>За учениците на средно ниво:</u></p> <p>Ученикът може да отсява художествените стилове по такива, които олицетворяват стремежа към мимезис и такива, които олицетворяват стремежа към експресия.</p> <p><u>За учениците над средно ниво:</u></p> <p>Ученикът разбира ще стилът е продукт на времето и неговата нагласа към универсума, на която художникът е “илюстратор”, по скалата</p>	

мимезис-експресия и мястото с неговите физически особености: наличие на светлина, специфична природа, възпитаваща различна визуално-сетивна чувствителност и налични материали за художествено творчество (мрамор, въглен, креда, цветни пигменти, метали и т.н.)

общи ключови понятия: стил, мимезис, експресия

вид на междупредметната връзка: двупосочна

19.

<p>изобразително изкуство клас: 10</p>	<p>философия клас: 11</p>
<p>тема: Творци на модерното и съвременното изкуството</p>	<p>тема: Модул 1 <i>История на идеите</i>, тема 2 Предмодерно и модерно 2.5 Класическо и модерно изкуство</p>
<p>резултат:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Обяснява характерните особености на индивидуалния стил на модерни и съвременни художници. ● Различава творби от различни модерни и съвременни художници. ● Коментира известни творби на модерното и съвременното изкуство. 	<p>резултат:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Умее да разграничава изкуството, основано на подражание на природата, от изкуството, основано на себеизразяване (мимезис и експресия) (Платон, Аристотел, Кант, Кандински).
<p>нови понятия: индивидуален стил</p>	<p>нови понятия: класицизъм,</p>

	модернизъм
функция на междупредметната връзка:	
<p><u>За учениците на основно ниво:</u></p> <p>Ученикът разбира, че както стиловете се разграничават един от друг, така и художниците, в рамките на един и същи стил, се разграничават един от друг по така наречения индивидуален стил на художника.</p> <p><u>За учениците на средно ниво:</u></p> <p>Ученикът забелязва концентрична зависимост - индивидуалният стил е в рамките на стила, който пък е в рамките на епохата, която пък е в рамките на локацията. Разрушаването на тази концентрична зависимост от глобализацията и средствата за комуникация между различните локации, от една страна, и комуникацията през времената чрез музейното дело, от друга, довеждат до “пастиш” или “кръстосано опрашване” между стилове от различни епохи и места. Имена на тези настоящи “хибридни” стилове ще бъде дадено от бъдещото изкуствознание точно както миналите “хибриди” са били рамкирани от настоящето изкуствознание до нещо едно - означаемо и така разпознаваемо.</p> <p><u>За учениците над средно ниво:</u></p> <p>Ученикът забелязва, че индивидуалният стил на художника е по-лесно разпознаваем сред художниците, целящи експресия, отколкото сред тези, целящи мимезис. Изключение от това “правило” са случаите, при които художникът е постигнал мимезис близък до абсолютния (фотореализъм) или експресия, близка до абсолютната абстракция. Тези качествени постижения на художника довеждат до неговото обезличаване или анонимност, до степента до която творбата говори сама само за себе си. Тогава за ориентир за идентифицирането на художника се използва друг категоризиращ белег (тема, жанр, колорит, техника, технология, размер, година, място на създаване, място на съхранение, цена и други), но идентифицирането на художника при такова положение е често безсмислено, тъй като творбата е “почистена и изпразнена”</p>	

до краен предел от информация за своя автор.

общи ключови понятия: индивидуален стил

вид на междупредметната връзка: двупосочна

20.

изобразително изкуство клас: 5	философия клас: 11
тема: Праисторическо изкуство и изкуство на Древния Свят	тема: тема: Модул 1 <i>История на идеите</i> , тема 5 Идеално и утопично 5.1. Реално и идеално
резултат: <ul style="list-style-type: none">Разграничава творби от изкуството и архитектурата на Древна Гърция и Древен Рим.	резултат: <ul style="list-style-type: none">Оценява значението на идеалните модели за развитието и промяната на реалността (наука, изкуство, икономика).
нови понятия: акропол, пантеон	нови понятия: идеална красота
функция на междупредметната връзка:	
<p><u>За учениците на основно ниво:</u> Ученикът си спомня и умее да използва познанията си от 5-ти клас за различаване на древногръцко от древноримско изкуство по линията стремеж към идеална красота (древногръцко) - стремеж към реален характер (древноримско).</p> <p><u>За учениците на средно ниво:</u> Ученикът забелязва, че изкуството е парадоксален стремеж да отрази реалистично живота, за да го утвърди или отрече, но винаги оценъчно, като</p>	

едновременно с това бяга от него, за да го надгради с нещо качествено ново и несъществуващо дотогава в реалността. Стимулът за това “бягство” е идеал (рационален конструкт), а успешното “завръщане”, сиреч, жизнеспособността на творбата да се интегрира в живота, зависят от способността на твореца да придаде реалност на нереалното/ идеалното, съществуващо единствено във въображението, като по този начин “смъква” и привързва идеалното до/към реалното, отваряйки хоризонт за нови идеали.

За учениците над средно ниво:

Ученикът забелязва, че идеалните модели, макар и ненаблюдаеми, ефектират реалността, не като я отразяват достоверно, а като ѝ задават посока на развитие.

общи ключови понятия: реално, идеално, характерно=несъвършено

вид на междупредметната връзка: двупосочно

21.

изобразително изкуство клас: 5	философия клас: 12
тема: Формите в Природата – възприемане на цвят, структура и пропорции	тема: Модул 2 <i>Философия и ценности</i> тема 3 Красивото като ценност 3.1. Теории за красивото 3.2. Що е изкуство 3.3. Естетизъм в живота
резултат: <ul style="list-style-type: none">Оценява обекти от природната среда от естетическа гледна точка.	резултат: <ul style="list-style-type: none">Познава философски концепции за красивото (Платон, Кант)Познава теории за същността

	<p>на изкуството (Аристотел, Кандински, Адорно)</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Разпознава белезите на естетизма като жизнен стил (Киркегор, Ортега-и-Гасет)
нови понятия: хармония	нови понятия: хармония, вкус, изкуство, съзерцание, естетически опит, стил, естетика, естетизъм, кич, автор
функция на междупредметната връзка:	
<p><u>За учениците на основно ниво:</u></p> <p>Ученикът умее да си служи с пропорции, като поставя мисловни разделителни линии между цялостни обекти в природата.</p> <p><u>За учениците на средно ниво:</u></p> <p>Ученикът разбира, че понятието за хармония се базира, от части, на понятието ни за пропорционалност.</p> <p><u>За учениците над средно ниво:</u></p> <p>Ученикът разбира съзерцанието като необходимо условие за забелязването на пропорционалността и хармонията и интегрална част от естетическия опит.</p>	
общи ключови понятия: пропорция, хармония, съзерцание, естетически опит	
вид на междупредметната връзка: двупосочна	

22.

изобразително изкуство клас: 5	философия клас: 12
тема: 6 Композицията в изящните	тема: Модул 2 <i>Философия и ценности</i>

изкуства	тема 3 Красивото като ценност 3.1. Теории за красивото 3.2. Що е изкуство 3.3. Естетизъм в живота
<p>резултат:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Познава основни видове композиция в изящните изкуства. ● Коментира видовете композиция в творчеството на различни художници. 	<p>резултат:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Познава философски концепции за красивото (Платон, Кант) ● Познава теории за същността на изкуството (Аристотел, Кандински, Адорно) ● Разпознава белезите на естетизма като жизнен стил (Киркегор, Ортега-и-Гасет)
нови понятия: композиция, композиционен център	нови понятия: хармония, вкус, изкуство, съзерцание, естетически опит, стил, естетика, естетизъм, кич, автор
функция на междупредметната връзка:	
<p><u>За учениците на основно ниво:</u></p> <p>Ученикът умее да идентифицира градивните елементи на композицията: линия, форма, фигура, цвят (нюанс, оттенък, отсянка), текстура, пространство. И разбира, че прекомбинациите на тези елементи произвеждат различните принципи на композицията: баланс (симетрия, асиметрия), контраст, акцент, движение, ритъм, единство/ разнообразие.</p> <p><u>За учениците на средно ниво:</u></p> <p>Разбира, че понятието естетика, или разбирането за дихотомията красиво/грозно, лежи на индивидуалните способности на зрителя да</p>	

възприема елементите и принципите на композицията в художествената творба, от една страна, и от парадигмите в естетика като дисциплина, през вековете, от друга, на принципа “Човек вижда каквото мисли, но и научава повече с гледането.”

За учениците над средно ниво:

Ученикът разбира факторът относителност в естетическия опит на принципа “Кичът за един е изкуство за друг.”, като забелязва, че самите понятия за кич и изкуство претендират за обективност, за да бъдат работещи инструменти на изкуствознанието, за което изкуството е най-често разумната употреба на композицията за целите на внушение на творбата, създадени от автора и пре-създадени от критиката, а кичът е липсата на такава разумност. Тази разумност, или по-известна като художествен “усет”, е школованият талант за създаване, пресъздаване и оценяване на художествени творби.

общи ключови понятия: композиция, кич, изкуство

вид на междупредметната връзка: двупосочна

23.

изобразително изкуство клас: 7	философия клас: 12
тема: 5 Формите в изкуството – перспектива и цветова хармония	тема: Модул 2 <i>Философия и ценности</i> тема 3 Красивото като ценност 3.1. Теории за красивото 3.2. Що е изкуство
резултат: <ul style="list-style-type: none"> ● Разграничава цветови хармонии. ● Коментира приложението на 	резултат: <ul style="list-style-type: none"> ● Познава философски концепции за красивото (Платон, Кант)

перспективата и колорита в изкуството.	<ul style="list-style-type: none"> Познава теории за същността на изкуството (Аристотел, Кандински, Адорно)
нови понятия: перспективен хоризонт, цветова хармония, гама	нови понятия: хармония, вкус, изкуство, съзерцание, естетически опит, стил, естетика, естетизъм, кич, автор
функция на междупредметната връзка:	
<p><u>За учениците на основно ниво:</u></p> <p>Ученикът познава различните начини за пресъздаване на пространство в плоскостта: въздушна и цветова перспектива, съпоставяне на фокус-безфокус, игра с размера на формите и фигурите, припокриването им и позиционирането им в плоскостта.</p> <p>Ученикът познава различни цветови гами: топла, студена, ахроматична, хармонична, контрастна, пастелна, сумрачна.</p> <p><u>За учениците на средно ниво:</u></p> <p>Ученикът забелязва, че картините с наситено контрастен и емоционално въздействащ колорит имат плоскостно-декоративно внушение, а тези с добре изградена илюзия за пространство си служат с по-беден и балансиран колорит в услуга на изграждането на цялостен, вместо разчленен, обем.</p> <p><u>За учениците над средно ниво:</u></p> <p>Ученикът разбира, че пространственото мислене и цветоусещането са диаметрално противоположни, тъй като фокусът върху едното предотвратява фокуса върху другото едновременно, до степен в която художникът е поставен да избере на кое от двете да даде предимство в дадената творба: изграждането на оптичeskата илюзията за обем или емоционалното внушение на колорита.</p>	
общи ключови понятия: перспектива, цветова гама, автор	
вид на междупредметната връзка: еднопосочна	

24.

изобразително изкуство клас: 7	философия клас: 12
тема: 6 Човешкото тяло и неговите пропорции	тема: Модул 2 <i>Философия и ценности</i> тема 3 Красивото като ценност 3.1. Теории за красивото 3.2. Що е изкуство
<p>резултат:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Познава различни канони за пропорциите на човешкото тяло. ● Коментира формите на човешкото тяло и неговите пропорции, пресъздадени в творби на изкуството. 	<p>резултат:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Познава философски концепции за красивото (Платон, Кант) ● Познава теории за същността на изкуството (Аристотел, Кандински, Адорно)
нови понятия: канон	нови понятия: хармония, вкус, изкуство, съзерцание, естетически опит, стил, естетика, естетизъм, кич, автор
функция на междупредметната връзка:	
<p><u>За учениците на основно ниво:</u> Ученикът умее да си служи с пропорции, като поставя мисловни разделителни линии в човешкото тяло.</p> <p><u>За учениците на средно ниво:</u> Познава различни канони за изобразяване на човешкото тяло: “идеални” пропорции, героичен тип, дете и др.</p> <p><u>За учениците над средно ниво:</u></p>	

Разбира, че канонът е резултат от дългогодишните натрупвания на опити за изобразяване на човешката фигура, което от своя страна води до канонизиране на едни в ущърб на други идеали за красивото.

общи ключови понятия: пропорция, канон, красиво

вид на междупредметната връзка: двупосочна

Междупредметна връзка от изобразително изкуство ПП към философия ПП, и обратното, не би мога да съществува, тъй като това са две несъвместими понастоящем профила и учениците могат да изберат само един от двата, но не и двата едновременно за периода на гимназиалното си обучение. :(Все пак, дори и общообразователната подготовка по философия да приключва в края на 10-ти клас, то продължение на темите остава за разглеждане от новия предмет гражданско образование в 11-ти и 12-ти клас. Така например става възможна двупосочната междупредметна връзка изобразително изкуство ПП - гражданско образование в 11-ти клас Модул 1 *Теория на изкуството*, темите “Изкуството и политическата тема”, “Социалната тема в изкуството”, “Социално ангажирано изкуство” и “Социални промени и изкуството” си “партнират” с образователните резултати по гражданско образование:

образователни резултати по Модул 1

- Познава основни жанрове, които изразяват връзката между изкуство и власт – сатира, карикатура, плакат, стрийт арт.
- Коментира произведения на изкуството, в които са интерпретирани политически теми и социални ценности.
- Познава произведения, в които са отразени социални събития.
- Анализира произведения на изкуството, посветени на социалната проблематика.
- Изразява лична позиция към съдържанието на произведения на социални и екологични теми.
- Познава художествени форми за обществено ангажирано изкуство.

- Познава най-общо ролята на конкретни социални промени върху изкуството през различни епохи.
- Интерпретира връзката на социалните промени в развитието на изкуството.
- Коментира съвременни социални проблеми и тяхното отразяване в изкуството.

Образователните резултати по гражданско образование следва да бъдат задача на друго изследване, тъй като излизат от границите на настоящото.

3. От философия (ООП) към изобразително изкуство (ООП).

25.

философия клас: 8	изобразително изкуство клас: 8
тема: 3. Междуличностни отношения 3.1. Общуване	тема: Дигитални изкуства в съвременето
резултат: <ul style="list-style-type: none"> ● Различава средствата на вербалното и невербалното общуване. 	резултат: <ul style="list-style-type: none"> ● Прилага визуални знаци и символи в електронни мрежи за комуникация и информация
нови понятия: общуване	нови понятия: дигитално изкуство
функция на междупредметната връзка: двупосочна	
<p><u>За учениците на основно ниво:</u> Ученикът разбира, че визуалната комуникация е една от многото форми на невербална комуникация.</p> <p><u>За учениците на средно ниво:</u> Ученикът разбира, че дигиталната комуникация е комбинация от вербално и</p>	

невербално общуване и владее различни форми за комуникиране чрез изображения като gif, meme, jpg, photo editor и други инструменти, улесняващи комуникацията на принципа “1 картина казва 1000 думи”.

За учениците над средно ниво:

Ученикът умее да създава авторски дигитални визуални заместители на вербална комуникация (gif, meme)

общи ключови понятия: невербална комуникация

вид на междупредметната връзка: двупосочна

4. От философия (ООП) към изобразително изкуство (ПП).

26.

философия клас: 9	изобразително изкуство клас:12
тема: 3. Красотата и изкуството като философски проблеми 3.1. Основни естетически категории и понятия	тема: (Научни) теории и изкуство
резултат: <ul style="list-style-type: none"> ● Познава основни естетически категории и понятия. ● Умее да разграничава естетически от етически ценности. ● Умее да дава и аргументира естетическа оценка на предмет от ежедневието или на произведение на изкуството. 	резултат: <ul style="list-style-type: none"> ● Познава постижения в психологията, философията и естетиката, свързани с изобразителното изкуство. ● Установява взаимовръзки между научни теории в психологията, философията и естетиката при възприемането на художествени произведения.

<ul style="list-style-type: none"> ● Проявява желание да интерпретира естетически своя опит. 	
нови понятия: естетическо, красиво, грозно, възвишено, вкус	нови понятия: -
функция на междупредметната връзка:	
<p><u>За учениците на основно ниво:</u> Ученикът разбира, че понятията красиво и грозно са контекстуално обусловени.</p> <p><u>За учениците на средно ниво:</u> Ученикът разбира, че процесите по обуславянето на естетическото възприятие са предмет на изследване на съвременната психология.</p> <p><u>За учениците над средно ниво:</u> Ученикът разбира, че всички отговори на философски въпроси, в това число и естетическите, са въпрос на вкус, тъй като по дефиниция предлагат отговори на неотговоряеми въпроси.</p>	
обща ключова концепция: естетика	
вид на междупредметната връзка: двупосочна	

27.

философия	изобразително изкуство
клас: 9	клас: 12
тема: 3. Красотата и изкуството като философски проблеми 3.2. Философски теории за изкуството	тема: Модул 1 <i>Теория на изкуството</i> тема (Научни) теории и изкуство

<p>резултат:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Познава основни аспекти на поне две философски теории за изкуството (напр. Аристотел, Кант, Хегел или Ницше). ● Познава различните социални и светогледни роли, които изкуството може да изпълнява. ● Осъзнава възможностите на различните изкуства да изразяват светогледни и екзистенциални проблеми и разпознава философски проблеми в произведения на изкуството. ● Оценява възможността да изразява идеите си чрез средствата на изкуството. 	<p>резултат:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Познава постижения в психологията, философията и естетиката, свързани с изобразителното изкуство. ● Установява взаимовръзки между (научни) теории в психологията, философията и естетиката при възприемането на художествени произведения. ● Дискутира влиянието на научни теории върху художественото творчество.
<p>нови понятия: изкуство, творчество - творец, художествено произведение, катарзис</p>	<p>нови понятия: -</p>
<p>функция на междупредметната връзка:</p>	
<p><u>За учениците на основно ниво:</u> Ученикът разбира художествените творби като инструменти за утвърждаването или отхвърлянето на дадена естетическа теория.</p> <p><u>За учениците на средно ниво:</u> Ученикът асоциира понятието катарзис с достигането на екзалтирано емоционално състояние на пълното и лекота едновременно, породено от набавяне на липсващото и отделяне на подтискащото чувство с помощта на</p>	

художествена творба.

За учениците над средно ниво:

Ученикът разбира ролята на твореца като на съзнателен или неосъзнат “гласуващ” за дадена естетическа теория или теории чрез творчеството си и едновременно с това като съзнателно или несъзнателно избиращ онези от тях, които предоставят най-надеждно ръководство за създаване на творби, провокиращи катарзис.

общи ключови понятия: катарзис

вид на междупредметната връзка: двупосочна

На база на изложените междупредметни връзки общите понятия са:

автор, античен бит, барок, вкус, грозно, дигитална среда, Древна Гърция, Европейско средновековие, език, експресия, естетика, естетически опит, идеално, изкуство, индивидуален стил, канон, катарзис, кич, класика, класицизъм, композиция, красиво, критика, културно многообразие, невербална комуникация, Ново време, манифест, материалност, мимезис, модернизъм, несъвършенство, перспектива, пропорция, протест, професионализация, реално, религия, романтизъм, Ренесанс, символ, социална критика, стил, съзерцание, съзидателна потенция, толерантност, хармония, характер, Християнство, цветова гама.

ЧЕТВЪРТА ГЛАВА

Изложените в предходната глава 27 междупредметни връзка следва да се реализират в практиката посредством избраните от учителите по изобразително изкуство и философия, съгласувани с ръководството на училището и одобрени от МОН учебници и помагала по двата предмета, които покриват записаните във Втора глава теми. По същността си всички учебни материали представляват текст и прилежащите му илюстрации. От своя страна, текстът първо разказва, а после приканва към упражнения, изпълнението на които да убеди ученика в състоятелността на разказа. В тази глава са разгледани илюстрациите, които представляват репродукции на художествени произведения¹⁸ и упражнения, които способстват за реализирането в практиката на някои от показаните схематично в Трета глава междупредметни връзки .

1. Реализиране на междупредметна връзка чрез анализ на художествено произведение

По същността си всеки анализ на художествено произведение е интерпретация. В зависимост от фокуса на анализа, той може да бъде строго формален, строго исторически, строго семиотичен или комбиниран в различни пропорции.

- Формалният анализ се занимава с идентифицирането на елементите и принципите на композицията в произведението, като въображението на наблюдателите води до разминаването в интерпретациите им, подобно различните версии на прочита на Роршахови петна.
- Историческият анализ се занимава с идентифицирането на историческия контекст, довел до създаването на произведението, опис на живота на произведението в света, както и предадената му историческа значимост (след смъртта му).
- Семиотичният анализ се занимава с идентифицирането на знаци и спекулации за тяхното минало, настоящо или бъдещо значение, като

¹⁸ За пълния списък виж Приложение II

идентифицирането на знаците е също толкова субективно и културно обусловено, колкото и тяхната интерпретация.

Сред разнообразните лични интерпретации/анализи на любители и експерти, най-тиражираните, а не най-апокрифните, придобиват статут на канонични (учебникарски) анализи, при които често се налага готова интерпретация, преди зрителят да е имал възможност да си създаде свой личен. Най-популярният, вече каноничен/традиционен Анализ с главно “А”, може да победи по силата на авторитета, всички други недостатъчно популярни анализи единствено когато творбата вече не съществува. Такъв анализ често има или пропаганден характер, защото предпочита произведението да не е налично пред зрителя, или изпълнява ролята на средство, поддържащо вече съществуваща традиция на интерпретиране от типа “препис”.

До консултирането с традиционния каноничен анализ на дадено произведение се допитват за ориентир или абсолютният новобранец, който се нуждае от него подобно учещият (мъртъв) чужд език прибегва до речник за най-честата дефиниция на непознатата дума или ентусиастът, който иска да измери отклонението на собствената си интерпретация спрямо най-често афишираната.

В училище, учениците се сблъскват първо с учебникарския тип анализи като показно, за да придобият представа за реда и структурата на създаване на свой анализ. След това те започват опитите си да формулират “авторските си анализи”, като започват най-рано от формалния - описват елементите на композицията, които виждат непосредствено в оригиналната творба на свой съученик, в коридора на училището, въкъщи, в парка, в галерия и т.н. В различните прогимназиални класове (5-ти-7-ми) учениците достигат до различно владеене на разпознаването и интерпретирането на отделните елементи и принцип с надграждане както е описано в Трета глава. В гимназиалните класове (8-ми-10-ти) учениците започват да правят и по-подробни исторически анализи. Семиотичният анализ се прави от

профилираните паралелки както по изобразително изкуство, така и по философия и удобно предпоставя изграждане на междупредметна връзка.

1.1. Художествени произведения в учебниците за общообразователна подготовка

В разгледаните общо 9 учебника по философия за 8-ми, 9-ти и 10-ти клас са поместени общо 194 репродукции на художествени произведения, от които неповторяемите в повече от 1 учебник са 169. Най-тиражираните произведения с репродукции в повече от 1 учебник по философия са:

4 повторения

- “Атинската школа”, стенопис на Рафаело Санцио, Ватикански музей

3 повторения

- “Сократ”, скулптура на Пикарели, пред Националната Академия, Атина
- “Смъртта на Сократ”, картина на Жак-Луи Давид, Музей на изкуствата „Метрополитън“, Ню Йорк
- “Портрет на Рене Декарт”, картина на Франс Халс, Лувър, Париж

2 повторения

- “Цицерон”, скулптура пред съдебната палата в Рим
- “Мислителят”, скулптура на Огюст Роден, Музей Роден, Париж
- “Пиета”, скулптура на Микеланджело, Базилика Свети Петър, Ватикана
- “Звездна нощ”, картина на Винсент Ван Гог, Музей на модерното изкуство, Ню Йорк
- “Фридрих Ницше”, картина на Едвард Мунк, Галерия Тил, Стокхолм
- “Диоген от Синоп”, картина на Жан-Леон Жером, Музей на изкуството Уолтърс, Балтимор, САЩ
- “Свети Августин Блажени”, стенопис от Сандро Ботичели, църква Онисанти, Флоренция

- “Портрет на Джон Лок (1632-1704)”, картина на Херман Верелст, Национална портретна галерия, Лондон
- “Портрет на Джордж Бъркли”, картина на Джон Смилберт, Национална портретна галерия, Лондон
- “Дейвид Хюм, 1711 - 1776, историк и философ”, картина на Алан Рамсей, Национална Галерия на Шотландия
- “Томас Хобс”, картина на Джон Майкъл Райт, Национална портретна галерия, Лондон
- “Портрет на Жан-Жак Русо (1712–1778)”, картина на Морис Кантен де Латур, Музей Антоан-Льоколер, Свети Куентин, Франция

От общо 194-те репродукции, поместени в учебници по философия, 22 репродукции на произведения са също така поместени и в разгледаните общо 14 учебника по изобразително изкуство от 5-ти до 10-ти клас както е описано в Приложение II. Сред тези 22 произведения, всички те предпоставящи междупредметни връзки, най-тиражираните произведения с репродукции в повече от 1 учебник по изобразително изкуство са:

6 повторения

- “Давид”, скулптура на Микеланджело, Академия за изящни изкуства, Флоренция

5 повторения

- “Пиета”, скулптура на Микеланджело, Базилика Свети Петър, Ватикана

4 повторения

- “Атинската школа”, стенопис на Рафаело Санцио, Ватикански музей
- “Мона Лиза”, картина на Леонардо да Винчи, Лувър, Париж
- “Звездна нощ”, картина на Винсент Ван Гог, Музей на модерното изкуство, Ню Йорк

3 повторения

- “Слънчогледи”, картина на Ван Гог, Национална галерия, Лондон
- “Свободата води народа”, картина на Йожен Дьолакроа, Лувър, Париж
- “Витрувиански човек”, скица на Леонардо да Винчи, Галерия на Академията, Венеция
- “Аполон и Дафне“, скулптура на Джовани Лоренцо Бернини, Галерия Боргезе, Рим

2 повторения

- “Двама мъже, съзерцаващи луната”, картина на Каспар Давид Фридрих, Музей на изкуствата “Метрополитън“, Ню Йорк
- “Целувката”, картина на Густав Климт, Австрийска галерия „Белведере“, Виена
- “Фонтан”, инсталация на Марсел Дюшан

1.2. Междупредметна връзка, реализирана чрез семиотичен анализ на стенописа “Атинската школа”¹⁹

Тъй като стенописът представлява основно фигурална композиция, а екстериорът и атрибутите са реквизит, по който зрителят да се ориентира за историческите фигури, може да се каже, че точно фигурите са носителите на знаковостта в произведението. Освен лесно

разпознаваемите фигури на Платон и Аристотел, които приковават вниманието на зрителя благодарение на централното разположение в композицията,

¹⁹ изпълнен между 1508 и 1511 г. от Рафаело Санцио да Урбино, в “Залата на подписването” - работният кабинет на папа Юлий II. Виртуална разходка из над 50 кв. м. кабинет е достъпна онлайн на [страницата на Ватиканския музей](#).

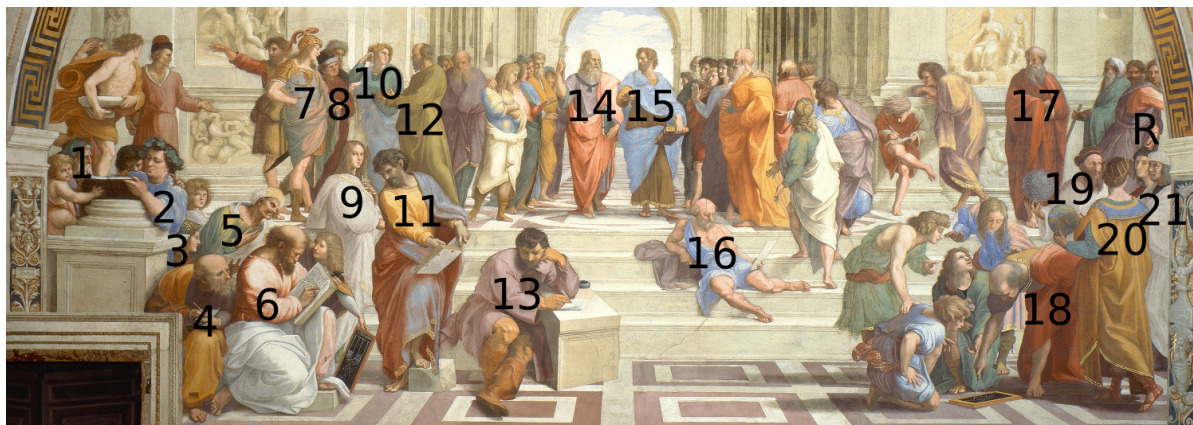
историческия анализ²⁰ ни информира, че редом до тях сред общо 58 души са още:

1. **Зенон** Китийски (ок. 334-262 пр.Хр.) или Зенон Елейски (ок. 490- ок. 429 пр.Хр.)
2. **Епикур** (342-240 пр.Хр.)
3. **Фредерико II**, херцог на Мантуа (1500-1540)²¹
4. **Аниций Манлий Торкват Северин Боеций** (ок. 480-524) или **Анаксимандър** (610-547 пр.Хр.) или **Емпедокъл Акрагантски** (ок. 490 - ок. 430 пр.Хр.)
5. **Авероес** (1126 - 1198)
6. **Питагор** (6 в. - 490 пр.Хр.) или **Анаксагор** (ок. 500 - ок. 428 пр.Хр.)
7. **Алкивиад** (ок. 450 - 404 пр.Хр.) или **Александър Македонски** (356 - 323 пр.Хр.)
8. **Ксенофонт** (ок. 430 - ок. 355 пр.Хр.)
9. **Хипатия** (ок. 360 - 415) (изобразена като любимата на Рафаело, Маргарита)
10. **Есхин** (389 - 314 пр.Хр.)
11. **Парменид** (ок. 515 - ок. 470 пр. Хр.)
12. **Сократ** (469 - 399 пр. Хр.)
13. **Хераклит** Ефески (изобразен като Микеланджело) (535 - 470 пр. Хр.)
14. **Платон** (изобразен като Леонардо да Винчи) (427 - 437 пр. Хр.)
15. **Аристотел** (държач „Никомахова етика“) (384 - 322 пр. Хр.)
16. **Диоген** (ок. 400 - ок. 323 пр. Хр.)
17. **Плотин** (205 - 270)
18. **Евклид** (323 - 285 пр. Хр.)или **Архимед** (287 - 212 пр. Хр.) с ученици
19. **Страбон** (ок. 63 пр. Хр. - ок. 23) или **Заратустра** (628 - 551 пр. Хр.)

²⁰ [Историческият анализ](#), цитиран от Пенсилванския университет, е достъпен в увода на безплатния онлайн курс на [Курсера по Антична философия](#), но [той](#) споменава само 10 от горните 22 имена, които са поместени в [Wikipedia на страницата на произведението](#).

²¹ Трудно ми е да повярвам, че тази фигура трябва да репрезентира херцог на Мантуа, тъй като по времето на направата на фреската, той е между 8 и 11 годишен, което едва ли е могло да го класира сред мъдреците. В противен случай, той ще е единственият представител на мъдреците от бъдещето, без реално някога да е ставал такъв :D

20. Клавдий Птолемей (ок. 100 - ок. 170)
21. Протоген (древногръцки художник, живял през 4 в. пр. Хр.)
22. (R) Апелес (древногръцки художник, портретист на Александър Македонски, изобразен като Рафаело) (370 - 306 пр. Хр.)

Този сбор на мъртвите, живели в различни епохи главно преди новата ера (17 от 22 идентифицирани), но всички те обединени от основната линия на дейността си - любовта към мъдростта, каквото и да означава това, са възкресени от Рафаело в специална селекция представителна извадка от история, на която той не е свидетел, развиваща се във въображението му като най-доброто о-лице-творение на философията, каквото е било всъщност папското възложение - да се декорира кабинета му с “изображенията” на философията, богословието, поезията и правосъдието, по едно за всяка стена.

Ако оставим настрана интенцията на Рафаело и поръчителите и се вгледаме в знаците, които правят Аристотел и Платон, можем да заключим, че доста успешно се е справил с илюстрирането на предметите на платонизма и аристотелизма събрани “под мишница” в трудовете им: Вдигнатият показалец на дясната ръка на Платон, изобразен като Леонардо да Винчи²², ясно рисува платонизма - в интелигивелното, високо отвъд в трансцедентния свят на идеите

²² Предвид сполучливото капсулиране на двете основополагащи на древногръцката философия от класическия период, за мен е изненадващ изборът му на модели. Действително двата титана, предхождащи Рафаело във високите, или още “зрял”, италиански Ренесанс, са Леонардо да Винчи и Микеланджело, но Рафаело избира да даде на Микеланджело “поддържащата” - Хераклит от Ефес, вместо главна “ролята” на Аристотел. Тъй като Леонардо е бил най-възрастният от тримата Леонардо-Микеланджело-Рафаело, тяхната линия на старейшинство по-добре пасва на Сократ-Платон-Аристотел, според хронологичната логика. Но изглежда Рафаел влага друга или скромничи с по-нецентрално разположение на себе си в композицията. Любопитен е обаче фактът, че именно фигурата на Хераклит (Микеланджело) заема най-голяма площ и е на най-първа линия.

е въпросът и отговорът на философията. Дясната ръка на Аристотел пък сочи с длан надолу към земята и иманентността на средата, като извор на частното му знание добито “на терен”.

Символичното в стенописа е поклоната пред паметта и творчеството на античните философи, които сякаш едновременно обитават едно и също място извън времето и пространството - Атинската школа²³, но митологизирано с помощта на естетическото внушение и изложено за поклонение във Ватикана вече повече от 500 години. (Самият Рафаело вече е героизиран от съвременното анимационно изкуство като една от костенурките нинджа²⁴, обитаващи каналите на Ню Йорк.)

2. Реализиране на междупредметна връзка чрез практическо упражнение.

Освен чрез коментиране на художествени творби, които се явяват общи за двата предмета поради “обличането” на философско/ идейно-абстрактно послание във веществено-технически изпълнено произведение, междупредметните връзки може да се осъществяват и посредством практически упражнения: в рисуване по изобразително изкуство и в съзерцание по философия, а понякога и обратното или и двете. Този втори подход за строене на междупредметни връзки е по-понятен за учениците, тъй като не изисква от тях особено богата обща култура, която малкият им житейски опит още не е добил, а им предоставя възможност да компенсират за липсата ѝ чрез нагледни, приложни и лесни за последващо рефериране опити от първа ръка. Така нареченият hands-on approach е доказано по-лесен за извличането на заключенията и дълготрайните знания, към които образователната система се стреми. За съжаление, всички приложни занятия са и по-скъпи като време, материална подсигуреност и организация на работата, в сравнение с по-лесно достъпните, но по-несигурни като краен резултат теоретични занятия, зависещи от качеството на понятийния апарат на учениците.

²³ Париж в [“Полунощ в Париж” на Уди Алън](#) е много добър пример за същия поклон. Алън показва как мястото по фантастичен начин съхранява “нетленните” отпечатъци на тленните си жители посредством разпръснатите из града или вдъхновени от него произведения на изкуството и литературата.

²⁴ [Костенурките нинджа](#)

2.1. Междупредметна връзка номер 3 (стр.31).

Учениците в 5-ти клас имат за задача за 20 минути да скицират постановка натюрморт от натура на размер А4. В оставащите 20 минути, трябва да скицират на нов лист натюрморта по памет.

В следващия учебен час правят снимка с телефона си от друг ракурс и скицират по нея в рамките на 20 минути (постановката вече е развалена и не участва повече). В оставащите 20 минути имат за задача да прегрупират мислено плодовете и зеленчуците, така че да направят от тях рисунка в друг жанр - фантастичен портрет.

В следващия 3 час посветен на темата *Видове и жанрове в изящните изкуства*, учениците излагат 4-рите си работи от предните 2 часа и ги съпоставят като коментират трудностите пред които са се изправили при рисуването от натура, по памет, по снимка и по въображение. Степенуват ги. Подреждат рисунките по сполучливост като краен резултат и коментират причините с оглед на трудността. После ги подреждат по реда на лично задоволство от работата и удовлетворение от процеса. Извеждат заключения.

*Технически забележки: 1) За да бъде осъществена междупредметната връзка, учителят по рисуване трябва да предаде на учителя по философия резултатите от упражнението, за да може вторият да реферира към тях след 3 години. В идеалния случай, учителят е един и същ, както и учениците, а материалната база позволява място за съхранение на рисунките им за този продължителен период. Тези трудности са по-лесно избежни когато междупредметната връзка е в рамките на една учебна година, а учителите, макар и различни, си сътрудничат тясно. От друга страна, дори при отсъствието на тази желателна кооперация, ако учителите по изобразително изкуство предоставят достатъчно възможности за упражнение на рисуването от разнообразни източници на вдъхновение (натура, памет, фантазия, снимка) през годините от 5ти до 8-ми клас, и учителят по философия асоциира

въображението²⁵ с проявлението му чрез творчество в изкуството, то учениците ще могат да направят и сами междупредметната връзка, макар и подсъзнателно. А ако им бъде поставено за задача да я изведат експлицитно, то онези от тях боравещи с нужните понятия биха могли да го направят не по зле от учителя. 2) За да се изпълни междупредметната връзка двупосочно и не само знанията натрупани опитно по изобразително изкуство да бъдат в помощ на тези по философия и обратното, следва наученото за въображението, паметта и ученето да облекчат работата на учениците по рисуване след 8-ми клас.

2.2. Междупредметна връзка номер 4 (стр.32).

Модел, позиращ съученик доброволец или самия учител, при липса на желаещи, бива обект на наблюдение в рамките на до 5 минути. Учениците имат за задача да намерят къде започват и къде свършват различните части на лицето (и тялото) Учениците забелязват липсата на предзададено разделение между „отделните“ елементи (око, ухо, крак, т.н.), а вместо това установяват преходност, нарушена в името на разбирането и привеждането на цялото до смислаемо и възпроизводимо. После в рамките на 15 минути правят опит да нарисуват от натура модела. После за още 10 минути рисуват средно ниво на стилизация гипсова отливка на глава. Сравняват двете рисунки и преживявания на процеса и установяват, че улеснението във втората задача произхожда не само от обездвижеността на гипсовата отливка, но и на извършената по време на направата и редукция на натурното до средна стилизация, улесняваща възпроизвеждането на най-разпознаваемите, знакови и семиотично натоварени части от главата. Учениците също разпознават изчистването/ идеализирането на формата и липсата на разнообразие в текстурността и материалността на гипса в сравнение с натурата. В оставащите 10 минути проследяват падането на

²⁵ В 8-ми клас по философия на урока посветен на процесите за личностно развитие запаметяване -> учене -> въобразяване (imagining) на наученото при адаптирането и преправянето му към новия опит, въображението се разглежда също като трикомпонентно, последователно развиващо се под формите: мисловно разиграване на възможностите -> фантазиране за най-благоприятната от тях -> творчество, посветено на материализиране на фантазията в реалността.

светлината и сянката върху материала, формата и текстурата и опитват да ги възпроизведат с графичен материал.

В час по философия, учителят припомня за този опит и провокира учениците да помислят как времето и пространството се отразяват на материала, формата и текстурата на натуралната и на гипсовата глава. Учениците сами извеждат, че всички те се подчиняват на времето и пространството по различен начин, но не могат да им се противопоставят. Учителят провокира учениците с въпроса какво е време и пространство, как разбираме дали са едно или две или повече неща и ги извежда до заключението, че на нас като на хора нещата така ни изглеждат сега, без това да придава гаранция на извода. Чрез тази междупредметна връзка, учителят въвежда темата за Философското познание и реалността - Свят през понятията категория, причина и следствие.

Философското достижение, че каквото и да са времето и пространството, и както и да се отразяват на материята, формата, цвета и текстурата, мимезиса на натурата е невъзможен без отчитането им по усет.

2.3. Междупредметни връзки номер 18 и 19 (стр.51-53).

До 8-ми клас ученикът вече познава определен набор от художествени произведения и ги е включил в визуално- речниковия си запас. Примерен набор, според справката в Приложение II би бил: “Звездна нощ”, “Слънчогледи”, “Целувката”, “Мона Лиза”, “Тайната вечеря”, “Витрувиански човек”, “Тримата философи”, “Носенето на кръста”, “Смъртта на Сократ”, “Свободата води народа”, “Двама мъже, съзерцаващи луната”.

В 11-ти клас на профилираната подготовка по философия, Модул *История на идеите*, той е готов да ги подреди по скалата мимезис - експресия. След което има за задача да ги регрупира по хронология, място на създаване и стил. След отчитането на 4-те подредби, търси корелации между тях. Установява, че стилът по скалата мимезис-експресия е въпрос на време и място на създаване.

За установяването на междупредметна връзка номер 19, учениците добавят и групирането по автор, като забелязват общото и различното между

авторите в рамките на един стил, място и време на създаване. За да бъде успешно това упражнение, към горния набор следва да се добавят още автори, съвременници и творещи в същия стил, например: към произведенията на Ван Гог да се добавят на Пол Гоген, до Климт - Алфонс Муха, до Джорджоне - Тициан, до Йеронимус Бош - Хюго ван дер Гус, до Жак-Луи Давид - Жан Огюст Доминик Енгър, до Йожен Дьолакроа - Теодор Жерико, до Каспар Давид Фридрих - Карл Блехен. За да е максимално ефективно упражнението, нововъведения набор от по-малко известни произведения също трябва да преминат през групирането по четирите белеза, преди да се стигне до сръвяването на индивидуалните стилове на “конкурентните художници”.

Ако сред учениците има и такива на над средното ниво, за тях могат да се приготвят произведения в крайностите на скалата-спектър мимезис-експресия, които да представляват фотореализма и абсолютната експресия в творчеството на поне 4 автори, участващи с по 2 произведения - общо 8 произведения, които да предизвикат учениците да се опитат да ги групират по белег индивидуален стил и впоследствие да заключат, че това е почти невъзможно. В този набор могат да влязат които и да е автори, като по-успешно упражнението ще се проведе с произведения от по-малко известни автори.

2.4. Междупредметна връзка номер 20 (стр. 55)

В 5-ти клас учениците се запознават с Древногръцкото и Древноримското изкуство главно чрез следния набор произведения: “Дискохвъргачът”, “Марк Аврелий”, „Копиеносец“, “Цицерон”²⁶.

Ако учениците ги запомнят (т.е. включат ги във визуално-речниковия си запас), в 11-ти клас на профилираната подготовка по философия, Модул История на идеите, те ще могат на тази основа да направят междупредметната връзка с темата за реалното и идеалното чрез следното упражнение: Учениците групират произведенията в категориите “култ към идеалната форма”, “култ към реалната личност”, припомнят си че това е една от диференциращите линии за отличаване на древногръцката от древноримската скулптура от класическите периоди. След това на учениците им се предоставя древноримския монета с облика на Марк

²⁶ За подробен опис, виж Приложение II.

Аврелий. Към учениците на над средно ниво се пита “Дали размножаването на реалистично отразения императорски профил не е форма на пропагандна идеализация?”

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

1. Анализ на резултатите от Втора глава

Таблица 5: Брой учебни часове по изобразително изкуство

образователен етап	общ брой уч. часове за общообразователна подготовка	общ брой уч. часове за профилирана подготовка
прогимназия	190 (5-7кл)	330 (5-7кл)
гимназия	84 (8-10кл)	1027 (8-12кл)

Таблица 6: Брой учебни часове по философия

образователен етап	общ брой уч. часове за общообразователна подготовка	общ брой уч. часове за профилирана подготовка
гимназия	144 (8-10кл)	623 (8-12кл)

Заключение 1: Освен че философията се изучава само в гимназиален етап, поради характерът на предмета, се забелязва че броят часове, разпределени за **общообразователна подготовка по изобразително са по-малко от тези по философия с малко над 70%**. Но на **профилираната подготовка по изобразително изкуство се дават с 65% повече часове отколкото получава философията в хуманитарния профил**, където дели часовете за профилирана подготовка и с други хуманитарни предмети.

Таблица 7: Брой теми по изобразително изкуство

образователен етап	общ брой теми за общообразователна подготовка	общ брой теми за профилирана подготовка
прогимназия	28	-
гимназия	23	68 (основни) + 6 (категория Б) =74

Таблица 8: Брой теми по философия

образователен етап	общ брой уч. часове за общообразователна подготовка	общ брой уч. часове за профилирана подготовка
гимназия	11 (с 29 подтеми)	22 (с 62 подтеми)

Заклучение 2: Тематичното разпределение по изобразително изкуство е по-фрагментирано от това по философия, което от своя страна е допълнено от множество подтеми. Различната структура на учебните програми по двата предмета създава известно неудобство при калкулирането на времето за построяване на междупредметна връзка. За да бъде преодоляно, калкулацията ще съпоставя брой теми по изобразително изкуство към брой подтеми по философия, като 2 от темите са без подтеми.

Средният брой учебни часове за тема по класове е изчислен във Втора глава. Осреднено за целия етап на обучение е показан в таблица 9 и 10.

Таблица 9: Среден брой часове за тема по изобразително изкуство

образователен етап	брой уч. часове/ тема общообразователна подготовка	брой уч. часове/ тема профилирана подготовка
прогимназия	7	-
гимназия	4	14

Таблица 10: Среден брой часове за подтема по философия

образователен етап	брой уч. часове/ подтема общообразователна подготовка	брой уч. часове/ подтема профилирана подготовка
гимназия	5	10

Заклучение 3: В общообразователната подготовка времето за тема или подтема е приблизително еднакво и за двата предмета, но в профилираната подготовка по изобразително изкуство учениците имат 40% повече време за всяка тема.

2. Анализ на резултатите от Трета глава

Таблица 11: Брой двупосочни и еднопосочни междупредметни връзки по предмети

	Брой двупосочни връзки	Брой еднопосочни връзки И И->Ф-Я	Брой еднопосочни връзки Ф-Я->И И
ООП-ООП = 17	8	9	-
ООП-ПП = 10	9	1	-
общо	17	10	-

Заклучение 4: 63% от междупредметните връзки са двупосочни - тоест произвеждат обща полза. Философията не предоставя еднопосочни връзки, но се ползва от всички 27 връзки. Връзките между предметите в общообразователните паралелки са 17, а препращащите между общообразователната и профилираната паралелка са 10, което показва, че 63% от разгледаните в изследването междупредметни връзки могат да се осъществяват във всяко училище, независимо от профила.

Таблица 12: Брой теми, предразполагащи към построяване на междупредметни връзки с помощта на материал взет по изобразително изкуство

клас	5	6	7	8	9	10	11	12	общо
теми	4	1	4	3	3	3	-	1	19
в-ки	8	1	5	4	3	4	-	2	27
уч.ч./ тема	10	7	5	2 ООП 6 ПП	2,5 ООП 5 ПП	2,5 ООП 5 ПП	5,5	6,5	5 ООП 5,6 ПП

Заклучение 5: 18 (или 35%) от темите по изобразително изкуство (ООП), преподавани в прогимназиален и първи гимназиален етап предразполагат към натрупване на знания в полза на обучението по философия. Профилираната подготовка във втори гимназиален етап (11-ти и 12-ти кл) допринася с още 1 до 19/68 теми или 28% от темите по изобразително изкуство профилирана

подготовка си “сътрудничат” с теми по философия. В 11-ти клас няма установени възможности за междупредметни връзки.

На всяка подходяща тема се падат средно 1.4 междупредметни връзки, като най-много теми и предпоставки за връзки се преподават в 5-ти и в 7-ми клас.

За всяка тема се падат средно по 5 учебни часа за общообразователната подготовка и 5,6 за профилираната.

Таблица 13: Брой подтеми, предразполагащи към построяване на междупредметни връзки с помощта на материал взет по философия

клас	8	9	10	11	12	общо
подтеми	2	2	6	2	3	15
в-ки	3	3	13	4	4	27
уч.ч./ подтема	3,6 ООП 11 ПП	4,5 ООП 7 ПП	6 ООП 10,5 ПП	5	4	4,7 ООП 7,5 ПП

Заклучение 6: 10/29 подтеми (или 35%) от темите по философия, преподавани в първи гимназиален етап (ООП) предразполагат към натрупване на знания в полза на обучението по изобразително изкуство. Профилираната подготовка във втори гимназиален етап (11-ти и 12-ти кл) допринася с още 5 до 15/62 подтеми или 24% от подтемите по философия профилирана подготовка си “сътрудничат” с теми по изобразително изкуство.

За всяка подходяща подтема се падат средно 1.8 междупредметни връзки, като най-много подтеми и предпоставки за връзки се преподават в 10-ти клас, който е класът с най-много учебни часове - 72 за година и 6 уч. часа на подтема.

За всяка подтема се падат средно по 4,7 учебни часа за общообразователната подготовка и 7,5 за профилираната.

3. Обобщение на заключения 1-6 в отговор на изследователските въпросите

3.1. Какъв дял от съдържанието по предмета изобразително изкуство се опира върху предходни или бъдещи знания на учениците по предмета философия?

- От заключения 5 следва, че 35% от съдържанието по изобразително изкуство в общообразователните паралелки и 28% от съдържанието в профилираните паралелки предполага изграждането на междупредметни връзки с философията, които да подпомогнат по-качественото усвояване на учебния материал по философия.

3.2. Какъв дял от съдържанието по предмета философия се опира върху предходни или бъдещи знания на учениците по предмета изобразително изкуство?

- От заключения 6 следва, че 35% от съдържанието по философия в общообразователните паралелки и 24% от съдържанието в профилираните паралелки предполага изграждането на междупредметни връзки с изобразителното изкуство, които да подпомогнат по-качественото усвояване на учебния материал по изобразително изкуство.

2. 3. Каква е значимостта на междупредметните връзки за цялостното усвояване на учебния материал по двата предмета?

- **Обобщено от заключения 5 и 6 следва, че поне 35% от общообразователната и средно поне 26% от профилираната подготовка по двата предмета може да се повлияе положително от изграждането на междупредметни връзки за по-качественото усвояване на учебния материал.**

4. Други изводи и коментари

4.1 Междупредметни връзки между изобразителното изкуство и философията съществуват и в прогимназиален етап, независимо от факта че философия се изучава само от 8-ми клас до 10 за ООП или до 12 клас за ПП.

4.2. Междупредметните връзки могат да се разпростират в рамките на същата или на друга учебна година. => ефективното (трайно) постигане на образователните резултати в средното образование е с надграждане за *целия* период на обучение 5-12 клас и е продукт на екипните усилия на *целия* преподавателски състав.

5. Препоръки

5.1. Последващо изследване на практическата реализация на очакваните образователни резултати с помощта на конкретни учебни материали, биха били смислено продължение на предмета, целта и задачите на настоящото изследване. В Приложение III е даден за пример само един от многото материали, които могат да послужат за изграждане на междупредметна връзка.

5.2. В учебните програми, *нови понятия* е неточно за обозначаването на ключовите понятия по дадена тема, тъй като те често са били обект на коментар в предходна учебна година или друг учебен предмет. Например, обозначените като “нови” понятия *класицизъм* и *модернизъм* за тема 2 Предмодерно и модерно, към Модул 1 *История на идеите*, в 11-ти клас по философия, профилирана подготовка, вече са били “нови” в 10-ти клас по философия и в 7-ми клас по изобразително изкуство, а вероятно и по музика в някой клас. Освен това, понятията могат да са нови за едни ученици, но не и за тези с познания, добити в извънучилищна среда. Едно понятие не може да бъде ново два пъти, но може да бъде обогатявано, надграждано, конкретизирано или раздувано до степен, в която да не означава нищо, в зависимост от промените в обема и съдържанието им при работата върху тях. Парадоксът на понятията е, че колкото повече се разширяват, толкова повече изчезват.

ИЗПОЛЗВАНИ ИЗТОЧНИЦИ

1. Учебници по философия²⁷

- 8-ми клас, изд. Просвета, 2017 (авторски екип: Евелина Иванова-Варджийска, Силвия Цветанска, Ясен Захариев)
- 8-ми клас, изд. Анубис, 2018 (авторски екип: И. Колев, Р. Пожарлиев, Х. Стоев, Р. Найденова)
- 8-ми клас, изд. Педагог 6, 2017 (авторски екип: Галя Герчева-Несторова, Райна Димитрова, Румяна Тултукова, Бойчо Бойчев)
- 9-ти клас, изд. Просвета, 2018 (авторски екип: Евелина Иванова-Варджийска, Ясен Захариев, Донка Панева-Иванова)
- 9-ти клас, изд. Анубис, 2018 (авторски екип: И. Колев, Р. Пожарлиев, Х. Стоев, Р. Найденова)
- 9-ти клас, изд. Педагог 6, 2018 (авторски екип: Галя Герчева-Несторова, Райна Димитрова, Румяна Тултукова, Бойчо Бойчев)
- 10-ти клас, изд. Просвета, 2019 (авторски екип: Евелина Варджийска, Анна Бешкова, Ясен Захариев)
- 10-ти клас, изд. Булвест 2000, 2018 (авторски екип: Георги Каприев, Димитър Вацов, Тодор Полименов, Диана Шойкова)
- 10-ти клас, изд. Педагог 6, 2019 (авторски екип: Галя Герчева-Несторова, Райна Димитрова, Румяна Тултукова, Бойчо Бойчев)

2. Учебници по изобразително изкуство

- 5-ти клас, изд. Просвета, 2016 (авторски екип: Петер Цанев, Ралица Карапантева, Галя Страшилова)
- 6-ти клас, изд. Просвета, 2017 (авторски екип: Мариана Мойнова, Вяра Гунева)
- 6-ти клас, изд. Анубис, 2017 (авторски екип: Огнян Занков, Бисер Дамянов, Бойка Донева, Олга Христова, Анна Генчева)
- 6-ти клас, изд. Педагог 6, 2017 (авторски екип: Мариета Савчева, Елена Панайотова, Благомир Папазов)
- 7-ми клас, изд. Просвета, 2018 (авторски екип: Петер Цанев, Ралица Карапантева, Галя Страшилова)

²⁷ използвани в ЧСУЧП “Абрахам Линкълн”, към АЕА София, достъпени в учителската библиотека на училището

- 7-ми клас, изд. Анубис, 2018 (авторски екип: Огнян Занков, Бисер Дамянов, Бойка Донеvsка, Олга Христова, Анна Генчева)
- 7-ми клас, изд. Педагог 6, 2018 (авторски екип: Мариета Савчева, Елена Панайотова, Благомир Папазов)
- 8-ми клас, изд. Булвест 2000 (авторски екип: Свилен Стефанов, Петя Иванова, Десислава Кралева)
- 9-ти клас, изд. Просвета, 2018 (авторски екип: Петер Цанев, Ралица Карапантева, Галя Страшилова)
- 9-ти клас, изд. Анубис, 2018 (авторски екип: Бисер Дамянов, Анна Генчева)
- 9-ти клас, изд. Педагог 6, 2018 (авторски екип: Мариета Савчева, Анна Цолоvsка, Елена Панайотова, Благомир Папазов)
- 10-ти клас, изд. Просвета, 2019 (авторски екип: Петер Цанев, Ралица Карапантева, Галя Страшилова)
- 10-ти клас, изд. Анубис, 2018 (авторски екип: Бисер Дамянов, Анна Генчева)
- 10-ти клас, изд. Педагог 6, 2019 (авторски екип: Мариета Савчева, Елена Панайотова, Виолета Георгиева, Благомир Папазов)

3. Учебни програми по философи²⁸

- [8-ми клас](#)
- [9-ти клас](#)
- [10-ти клас](#)
- [11-ти и 12-ти клас](#)

4. Учебни програми по изобразително изкуство

- [5-ти клас](#)
- [6-ти клас](#)
- [7-ми клас](#)
- [8-ми клас](#)
- [9-ти клас](#)
- [10-ти клас](#)
- [11-ти клас и 12-ти клас](#)

5. Учебни планове на конкретни паралелки

- [учебните планове на А паралелка профил „Изобразително изкуство“ в 51 СУ „Елисавета Багряна“, София за учебната 2021-2022 година](#)

²⁸ Учебните програми са предоставени с линкове към сайта на МОН.

- [учебните планове на А паралелка профил „Хуманитарни науки“ с профилиращ предмет философия в 119 СУ „Академик Михаил Арнаудов“, София за учебната 2021-2022](#)
- [учебните планове на А паралелка профил „Хуманитарни науки“ с профилиращ предмет философия в „Св. Св. Кирил и Методий“, Велико Търново за учебната 2021-2022 година](#)

6. Справки

- [Държавен план-прием в 8 клас за 2021-2022 г. и приемен бал за 2020-2021 г. в профилирани паралелки в София-град](#)
- [Преглед на учебните програми по общообразователните предмети от I до X клас – 2022 г.](#)

7. Други

- [Ватикански музей, Виртуална разходка из “Залата на подписването”](#)
- [Пенсилвански университет, онлайн курс по Антична философия: Платон и неговите предшественици](#)
- [Wikipedia статия за Атинската школа \(картина\)](#)

БИБЛИОГРАФИЯ

[Дейвид Епстейн, Размах, Сиела 2021.](#)

Epstein, David J., 1980-, Range: Why Generalists Triumph in a Specialized World. New York: Riverhead Books, 2019.

ПРИЛОЖЕНИЕ I: Държавни училища в София, предлагащи профилирана подготовка към 2021/2022 учебна година²⁹

1. Профилирано изучаване на изобразително изкуство

- 51 СУ "Елисавета Багряна", Красно село
- НСУ "София", Овча Купел
- 3 СУ "Марин Дринов", Илинден

2. Профилирано изучаване на философия

2.1. Философията може да бъде изучавана като един от общо два задължителни профилиращи предмета (по 4 часа седмично и в XI и в XII класове на предмет – общо 335 учебни часа за целия втори гимназиален етап) в училищата, които предлагат:

2.1.1 Профил „хуманитарни науки“: български език и литература и философия

За учебната 2021/2022 няма училища предлагащи този профил

2.1.2 Профил „обществени науки“: история и цивилизация и философия

- 93. СУ "Ал. Теодоров-Балан", Слатина

2.2. Философията може да бъде изучавана и като един от общо два избираеми профилиращи предмети (по 1 час на седмица в XI и XII класове) при достатъчно ученици за сформирани на група (10-13 ученици за всички държавни училища при стандартен брой на ученици в паралелка 18-26). Избираемият профилиращ предмет може да бъде същия или различен от задължителния. Така например в 119 СУ, гр. София, през учебната 2020-2021 в XIА клас изучават 5 часа философия (4 задължителна профилирана, 1 избираема профилирана) в допълнение на гражданското образование от задължителната

²⁹ Информацията е подадена от Столична община - Център за подкрепа за личностно развитие [КАРИЕРНО ОРИЕНТИРАНЕ И КОНСУЛТИРАНЕ - СОФИЯ](#) Училищата са подредени по приеман бал.

общообразователна подготовка. Училища, които биха могли да предложат философия като избираем профилиращ предмет, са всички училища, предлагащи профилите хуманитарни и обществени науки:

2.2.1 Хуманитарни науки

- 119. СУ "Акад.М.Арнаудов", Изгрев
- 2. СУ "Емилиян Станев", Витоша
- 125. СУ "Боян Пенев" Младост
- 81. СУ "Виктор Юго" Младост
- НГ за др.езици и култури Връбница
- НУКК (Италиански лицей) Овча купел
- 137. СУ "Ангел Кънчев" Люлин
- 127. СУ "Иван Денкоглу" Средец

2.2.2. Обществени науки

- 93. СУ "Ал.Теодоров-Балан" Слатина
- 10. СУ "Теодор Траянов" Младост
- 14. СУ "Проф.Ас.Златаров" Сердика
- 96. СУ "Лев Н. Толстой" Люлин

ПРИЛОЖЕНИЕ II: Списък с произведения на изкуството, поместени в учебниците³⁰

1. Произведения на изкуството в учебниците по философия³¹

8-ми клас

изд. Просвета, 2017 (авторски екип: Евелина Иванова-Варджийска, Силвия Цветанска, Ясен Захариев)

1. пещерни рисунки в Тасили, Сахара, Алжир
2. “Ксенофан”, скулптура пред Австрийския парламент във Виена
3. **“Мислителят”, скулптура на Огюст Роден, Музей Роден, Париж³²**
4. “Жан Пиаже”, бюст на Гай Франгин, Женевски университет, Женева
5. **“Цицерон”, скулптура пред съдебната палата в Рим**

изд. Анубис, 2018 (авторски екип: И. Колев, Р. Пожарлиев, Х. Стоев, Р. Найденова)

1. “Прометей дава огъня на хората”, картина на Хайнрих Фюгер, Музей на Лихтенщайн, Виена
2. **“Атинската школа”, стенопис на Рафаело Санцио, Ватикански музей**
3. **“Сократ”, скулптура на Пикарели, пред Националната Академия, Атина**
4. **“Смъртта на Сократ”, картина на Жак-Луи Давид, Музей на изкуствата „Метрополитън“, Ню Йорк**
5. “Автопортрет като художник”, картина на Винсент Ван Гог, Музей на Ван Гог, Амстердам

изд. Педагог 6, 2017 (авторски екип: Галя Герчева-Несторова, Райна Димитрова, Румяна Тултукова, Бойчо Бойчев)

³⁰ Илюстрациите са подредени в реда, в който се намират в учебниците.

³¹ Анализирани са 8 учебника по философия от 8-ми до 10-ти клас на издателствата “Просвета”, “Анубис” и “Педагог 6”, с изключение на учебника на “Анубис” за 10-ти клас.

³² Произведенията, които са поместени в повече от един учебник по философия са отличени с удебеляване.

1. “Жена се пудри”, картина на Хуан Миро, частна колекция
2. “Питагор”, бюст реплика на древногръцки оригинал, Капитолийски музеи, Рим
3. “Бронзова сова от Книдос”, скулптура, Музей на историята на изкуствата, Женева
4. “Небе и вода II”, картина на Мориц Ешер, Фондация Ешер, Баарн, Нидерландия
5. “Психея с пеперуда”, скулптура на Антонио Канова, Бременска Художествена галерия, Бремен

9-ти клас

изд. Просвета, 2018 (авторски екип: Евелина Иванова-Варджийска, Ясен Захариев, Донка Панева-Иванова)

1. “Паметник на Откритията”, монументална скулптура по проект на арх. Котинели Телмо и скулптура Леополдо ди Алмейда, Лисабон
2. “Аристотел”, скулптура, Парк Аристотел, Стагира
3. “Иисус Христос и св. Йоан Кръстител в деня на Страшния съд”, мозайка в църквата “Св. София”, Истанбул
4. “Дон Кихот и Санчо Панса”, скулптура на Лоренцо и Федерико Валера, Мадрид
5. “Марк Аврелий”, реплика на древноримска скулптура, Капитолия, Рим
6. **“Пиета”, скулптура на Микеланджело, Базилика Свети Петър, Ватикана**
7. “Двама мъже, съзерцаващи луната”, картина на Каспар Давид Фридрих, Музей на изкуствата „Метрополитън“, Ню Йорк
8. “Давид”, скулптура на Микеланджело, Академия за изящни изкуства, Флоренция
9. “Фонтан”, инсталация на Марсел Дюшан
10. “Натюрморт с кана и ябълки”, картина на Пабло Пикасо, Музей на Пикасо, Париж

11. **“Звездна нощ”, картина на Винсент Ван Гог, Музей на модерното изкуство, Ню Йорк**
12. “Портрет на фотографа Кристиан Франзен”, картина на Хоакин Сороя, Библиотека на Кастилия-Ла-Манча, Толедо
13. “Аристотел с бюст на Омир”, картина на Рембранд, Музей на изкуствата „Метрополитън“, Ню Йорк
14. **“Фридрих Ницше”, картина на Едвард Мунк, Галерия Тил, Стокхолм**
15. “Любовниците”, картина на Рене Магрит, Музей на модерното изкуство, Ню Йорк
16. “Семеен портрет”, картина на Франс Халс, Художествен музей на Синсинати, Синсинати
17. “Трите възрасти на жената”, картина на Густав Климт, Национална галерия за модерно изкуство, Рим
18. “Откраднатата целувка”, картина на Жан-Оноре Фрагонар, Ермитаж, Санкт Петербург
19. “Любовно писмо”, картина на Жан-Оноре Фрагонар, Музей на изкуствата „Метрополитън“, Ню Йорк
20. “При татко Латюй”, картина на Едуар Мане, Музей на изящните изкуства, Турнай, Белгия
21. “Съживяването на Психея от целувката на Купидон”, скулптура на Антонио Канова, Лувър, Париж
22. “Аполон и Дафне“, скулптура на Джовани Лоренцо Бернини, Галерия Боргезе, Рим
23. “Еврейската булка”, картина на Рембранд, Държавният музей на Амстердам
24. “Целувка”, картина на Анри дьо Тулуз-Лотрек, частна колекция
25. “Целувката”, картина на Густав Климт, Австрийска галерия „Белведере“, Виена
26. “Падането на Икар”, картина на Питер Брьогел Стария, Кралски музеи на изящните изкуства на Белгия, Брюксел

изд. Анубис, 2018 (авторски екип: И. Колев, Р. Пожарлиев, Х. Стоев, Р. Найденова)

1. **“Смъртта на Сократ”, картина на Жак-Луи Давид, Музей на изкуствата „Метрополитън“, Ню Йорк**
2. “Тримата философи”, картина на Джорджоне, Музей на историята на изкуството, Виена
3. **“Атинската школа”, стенопис на Рафаело Санцио, Ватикански музей**
4. **“Портрет на Рене Декарт”, картина на Франс Халс, Лувър, Париж**
5. “Свободата води народа”, картина на Йожен Дьолакроа, Лувър, Париж
6. “Мъдрост, умереност и сила”, стенопис на Рафаело Санцио, Ватикански музей
7. “Покаянието на Петър”, картина на Ел Греко, Музей Сумая, Мексико-сити
8. “Справедливото правосъдие”, стенопис на Рафаело Санцио, Ватикански музей
9. “Алегория на достойнството”, скулптура на Дейл Лампфиър, Камбърлейн, САЩ
10. **“Диоген от Синоп”, картина на Жан-Леон Жером, Музей на изкуството Уолтърс, Балтимор, САЩ**
11. “Джовани Пико дела Мирандола”, картина на Кристофано дел Алтисимо, Галерия Уфици, Флоренция
12. “Виоланте”, картина на Тициан, Музей на историята на изкуството, Виена
13. “Добродетелта Благотворителност”, стенопис в базиликата “Св Амвросий и Карло”, Рим
14. **“Сократ”, скулптура на Пикарели, пред Националната Академия, Атина**
15. “Мона Лиза”, картина на Леонардо да Винчи, Лувър, Париж
16. “Странник над море от мъгла”, картина на Каспар Давид Фридрих, Салон на изкуствата, Хамбург
17. “3 май 1808 г.”, картина на Франсиско Гоя, Музей “Прадо”, Мадрид

18. **“Пиета”, скулптура на Микеланджело, Базилика Свети Петър, Ватикана**
19. “Тайната вечеря”, стенопис на Леонардо да Винчи, църква “Санта Мария деле Грацие”, Милано
20. “Импресия, изгряващо слънце”, картина на Клод Моне, Музей Мармотан Моне, Париж
21. “Пиета Ронданини”, скулптура на Микеланджело, Замък на Сфорците, Милано
22. “Витрувиански човек”, скица на Леонардо да Винчи, Галерия на Академията, Венеция

изд. Педагог 6, 2018 (авторски екип: Галя Герчева-Несторова, Райна Димитрова, Румяна Тултукова, Бойчо Бойчев)

1. “Песента на славея в полунощ и утринният дъжд”, картина на Хуан Миро, Галерия Пърълс, Ню Йорк
2. “Протагор от Абдера”, картина на Хосе де Рибера, Музей на изкуството Уандсуърт Атенеум, Хартфорд, САЩ
3. **“Смъртта на Сократ”, картина на Жак-Луи Давид, Музей на изкуствата „Метрополитън“, Ню Йорк**
4. **“Атинската школа”, стенопис на Рафаело Санцио, Ватикански музей**
5. **“Звездна нощ”, картина на Винсент Ван Гог, Музей на модерното изкуство, Ню Йорк**
6. “Свобода”, скулптура на Зенос Фрудакис, ъгъла на 16-та и ул. Вайн, Филадельфия
7. **“Свети Августин Блажени”, стенопис от Сандро Ботичели, църква Онисанти, Флоренция**
8. “Пътешественици”, серия скулптури на Бруно Каталано, пръснати из цял свят
9. **“Сократ”, скулптура на Пикарели, пред Националната Академия, Атина**

10. “Ангелите на доброто и злото”, картина на Уилям Блейк, Галерия Тейт, Лондон
11. “Алегория на силата на духа”, стенопис на Сандро Ботичели, Галерия Уфици, Флоренция
12. “Портрет на Бенджамин Франклин”, картина на Дейвид Мартин, Белият дом, Вашингтон
13. “Седнала жена в синя рокля”, картина на Пабло Пикасо, частна колекция
14. “Постоянството на паметта”, картина на Салвадор Дали, Музей на модерното изкуство, Ню Йорк
15. “Слънчогледи”, картина на Ван Гог, Национална галерия, Лондон
16. “Седяща млада жена”, картина на Реноар, Барбър институт по изящни изкуства, Бирмингам
17. “На Шипка всичко е спокойно”, картина на Верешчагин,
18. “Голямото дърво”, картина на Пол Гоген, Чикагски институт по изкуствата, Чикаго
19. “Деветата вълна”, картина на Иван Айвазовски, Държавен руски музей, Санкт Петербург
20. “Сред вълните”, картина на Иван Айвазовски, Национална художествена галерия Айвазовски, Феодосия, Крим
21. “Дискохвъргачът”, скулптура на Мирон, Дворецът Масимо, Рим
22. “Автопортрет”, картина на Ван Гог, Чикагски институт по изкуствата, Чикаго
23. “Житни полета с гарвани”, картина на Ван Гог, Музей на Ван Гог, Амстердам
24. “Преследването на щастието”, скулптура на Брус Грей
25. “Есен”, картина на Ефим Волков
26. “Даная”, картина на Рембрандт, Эрмитаж, Санкт Петербург
27. “Носенето на кръста”, картина на Йеронимус Бош, Музей на изящните изкуства, Гент
28. “Жега”, картина на Силвио Пасоти

29. “Мостът лъжица и черешката”, скулптура на Клаес Олденбург, Минеаполис
30. “От къде идваме? Кои сме? Къде отиваме?”, картина на Пол Гоген, Музей на изящните изкуства, Бостън
31. “Портрет на доктор Гаше”, картина на Ван Гог, частна колекция

10-ти клас

изд. Просвета, 2019 (авторски екип: Евелина Варджийска, Анна Бешкова, Ясен Захариев)

1. “Що е истина? Христос и Пилат”, картина на Николай Ге, Третяковска галерия, Москва
2. “Жълтият Христос”, картина на Пол Гоген, Художествена галерия Олбрайт-Нокс, Бъфало, САЩ
3. “Одисей и сирените”, картина на Джон Уилям Уотърхаус, Национална галерия на Виктория, Мелбърн
4. “Малките светове”, картина на Василий Кандински, Музей на модерното изкуство, Ню Йорк
5. “Слон”, рисунка на Рембранд, Британски музей, Лондон
6. “Исак Нютон”, картина на Уилям Блейк, Галерия Тейт, Лондон
7. “Предсказателят” картина на Джорджо де Кирико
8. “Древните дни”, картина на Уилям Блейк, Музей Фицуилям, Кеймбридж, Великобритания
9. “Създаването на Ева”, стенопис на Микеланджело, Сикстинска капела, Апостолически дворец, Ватикана
10. “Тома от Аквино”, картина на Фра Анжело, Колекция Виторио Чини, Венеция
11. “Исус ходи по водата”, гравюра на Гюстав Доре
12. “Импresiонистичен пейзаж”, картина на Хари Фелън Гиб, Музей и художествена галерия Салфорд, Манчестър
13. “Ръце на апостол”, рисунка на Албрехт Дюрер, Музей Албертина, Виена

14. “Адам и Ева”, Ян ван Ейк, олтар на катедралата в Гент
15. “Агонията в градината”, картина на Пол Гоген, Музей на изкуството Нортън, Палм бийч, САЩ
16. “Библиотекарят”, картина на Джузепе Арчимболдо, замъкът Скоклостер, до Стокхолм
17. **“Мислителят”, скулптура на Огюст Роден, Музей Роден, Париж**
18. “Глупост”, стенопис на Джото, Капела Арена, Падуа
19. “Вкус”, картина на Рубенс, Музей “Прадо”, Мадрид
20. “Допир”, картина на Рубенс, Музей “Прадо”, Мадрид
21. “Астрономът”, картина на Йоханес Вермеер, Лувър, Париж
22. “Атрибутите на науките”, картина на Жан-Батист-Симеон Шарден, изгубена
23. “Мадонна Литта” картина на Леонардо да Винчи, Эрмитаж, Санкт Петербург
24. “Темида”, стъклопис на Иван Пенков в Съдебната палата, София
25. “Аристотел”, картина на Паоло Веронезе, Библиотека Марчана, Венеция
26. “Соломоновия съд”, стенопис на Рафаело Санци, Апостолически дворец, Ватикана

изд. Булвест 2000, 2018 (авторски екип: Георги Каприев, Димитър Вацов, Тодор Полименов, Диана Шойкова)

1. **“Атинската школа”, стенопис на Рафаело Санцио, Ватикански музей**
2. “Роджър Бейкън”, скулптура на Дейвид Бачлър, Музей на естествената история на Оксфордския университет, Оксфорд
3. “Уилям Окам”, витраж на Лорънс Стенли Лий в църквата “Вси Светии”, Съри, Великобритания
4. “Сократ и Ксантипа”, гравюра на Ото ван Веен
5. “Академията на Платон”, мозайка в Помпей
6. “Готфрид Лейбниц”, картина на Кристоф Франке, Художествен музей Херцог Антон Улрих, Брауншвейг, Германия
7. **“Портрет на Рене Декарт”, картина на Франс Халс, Лувър, Париж**

8. “Антоан Арно”, картина на Жан Баптист дьо Шампан
9. “Пиер Никол”, неизвестен автор, Версайски дворец, до Париж
10. “Дървото на Порфирий”, стенопис на Франц Георг Херман, Манастира в Шузенрийд, Германия
11. “Хризип”, неизвестен автор, Британски музей, Лондон
12. “Зенон от Елеа показва на младежите вратите към истината и лъжата”, Кралският дворец и манастир в Сан Лоренсо де Ел Ескориал, до Мадрид
13. “Анаксагор”, стенопис на Едуард Лебиецки и Карл Рал, Атински университет
14. “Платон”, скулптура на Пикарели, пред Националната Атинска Академия
15. **“Диоген от Синоп”, картина на Жан-Леон Жером, Музей на изкуството Уолтърс, Балтимор, САЩ**
16. “Тихо Брахе”, картина на Едуард Ендер
17. “Йохан Кеплер”, неизвестен автор, Бенедиктински манастир в Кремсмюнстер, Австрия
18. “Портрет на Галилео Галилей”, картина на Юстус Сустерманс, Национален морски музей, Гринуич, Великобритания
19. “Исак Нютон”, картина на Годфри Нелър, Институт Исак Нютон, Кеймбридж
20. “Христос Спасител”, скулптура на Пол Ландовски и Георге Леонида, хълм Корковадо, Рио де Жанейро
21. “Абелар разговаря с учениците си”, картина на Жан-Аший Бенувий, Нова пинакотека, Мюнхен
22. **“Свети Августин Блажени”, стенопис от Сандро Ботичели, църква Онисанти, Флоренция**
23. “Молитвата на Св. Бонавентура”, картина на Франсиско де Сурбаран, Галерия на старите майстори, Дрезден
24. “Дънс Скот”, картина на Юстус ван Гент
25. “Иисус Христос Пантократор”, мозайка в базиликата “Св. София”, Истанбул
26. “Барух Спиноза”, неизвестен автор, Музей на изкуството Хага

27. “Екстазът на св Франциск от Асизи”, картина на Микеланджело Меризи да Караваджо, Музей на изкуството Уандесуърт Атенеум, Хартфорд, САЩ
28. “Декларацията за правата на човека и гражданина”, картина на Жан-Жак-Франсоа льо Барбиер, Музей Карнавале, Париж
29. **“Портрет на Джон Лок (1632-1704)”, картина на Херман Верелст, Национална портретна галерия, Лондон**
30. **“Портрет на Джордж Бъркли”, картина на Джон Смилберт, Национална портретна галерия, Лондон**
31. **“Дейвид Хюм, 1711 - 1776, историк и философ”, картина на Алан Рамсей, Национална Галерия на Шотландия**
32. “Спиноза”, скулптура на Сердж Отавиани, Амстердам
33. “Джон Лок”, скулптура на Ричард Уестмакот, Лондонски университетски колеж
34. “Шарл Монтескьо”, неизвестен автор, Версайски дворец, до Париж
35. **“Томас Хобс”, картина на Джон Майкъл Райт, Национална портретна галерия, Лондон**
36. **“Портрет на Жан-Жак Русо (1712–1778)”, картина на Морис Кантен де Латур, Музей Антоан-Льоклер, Свети Куентин, Франция**
37. “Ратифицирането на Договора от Мюнстер”, картина на Герард тер Борх, Държавен музей, Амстердам
38. **“Цицерон”, скулптура пред съдебната палата в Рим**
39. “Адам Фьргюсън”, картина на Джошуа Рейнолдс, Национална Галерия на Шотландия
40. “Колумб стъпва в Новия свят”, картина на Джон Вандерлин, Капитолията на САЩ, Вашингтон

изд. Педагог 6, 2019 (авторски екип: Галя Герчева-Несторова, Райна Димитрова, Румяна Тултукова, Бойчо Бойчев)

1. “Карнавалът на Арлекин”, картина на Хуан Миро, Художествена галерия Олбрайт-Нокс, Бъфало, САЩ
2. “Квадрати с концентрични кръгове”, картина на Василий Кандински, Ленбаххаус, Мюнхен

3. “Лебеди, оглеждащи се в слонове”, картина на Салвадор Дали, частна колекция
4. “Аргументът”, картина на Хенрих Сцубински
5. “Аргумент”, картина на Лоренцо Росси
6. “Пишещият Клод”, картина на Пабло Пикасо
7. “Кубична композиция”, инсталация на Омар Акил
8. “Странни фигури, плаващи в пространството”, картина на Гелот
9. “Кубична композиция”, картина на Бланш Лаззел
10. “Маса, кърпа и плодове”, Пол Сезан, Фондация Барнс, Филадельфия, САЩ
11. “Аристотел”, скулптура на Томас Уълнър, Музей на естествената история на Оксфордския университет, Оксфорд
12. “Платон”, скулптура на Бела Прат, Библиотека на Конгреса, Вашингтон
13. “Явяването на Христос пред хората”, картина на Александър Иванов, Третьяковска галерия, Москва
- 14. “Портрет на Рене Декарт”, картина на Франс Халс, Лувър, Париж**
- 15. “Портрет на Джон Лок (1632-1704)”, картина на Херман Верелст, Национална портретна галерия, Лондон**
- 16. “Портрет на Джордж Бъркли”, картина на Джон Смилберт, Национална портретна галерия, Лондон**
- 17. “Дейвид Хюм, 1711 - 1776, историк и философ”, картина на Алан Рамсей, Национална Галерия на Шотландия**
18. “Фридрих Ницше”, картина на Едвард Мунк, Галерия Тил, Стокхолм
19. “Писък”, картина на Едвард Мунк, Национална галерия на Норвегия, Осло
20. “Портрет на Михаил Матюшин”, картина на Казимир Малевич, Третьяковская галерея, Москва
21. “Скокът”, картина на Даниеле Дюма, за продажба [онлайн](#)
22. “Училището на Аристотел”, стенопис на Густав Адолф Шпангенберг
- 23. “Томас Хобс”, картина на Джон Майкъл Райт, Национална портретна галерия, Лондон**

24. “Портрет на Жан-Жак Русо (1712–1778)”, картина на Морис Кантен де Латур, Музей Антоан-Льоклер, Свети Куентин, Франция

2. Произведения на изкуството в учебниците по изобразително изкуство, присъстващи и в учебниците по философия³³

5-ти клас

изд. Просвета, 2016 (авторски екип: Петер Цанев, Ралица Карапантева, Галя Страшилова)

1. “Дискохвъргачът”, скулптура на Мирон, Дворецът Масимо, Рим
2. “Марк Аврелий”, реплика на древноримска скулптура, Капитолия, Рим
3. “Звездна нощ”, картина на Винсент Ван Гог, Музей на модерното изкуство, Ню Йорк³⁴
4. “Слънчогледи”, картина на Ван Гог, Национална галерия, Лондон

6-ти клас

изд. Просвета, 2017 (авторски екип: Мариана Мойнова, Вяра Гунева)

1. “Целувката”, картина на Густав Климт, Австрийска галерия „Белведере“, Виена
2. “Атинската школа”, стенопис на Рафаело Санцио, Ватикански музей
3. “Пиета”, скулптура на Микеланджело, Базилика Свети Петър, Ватикана
4. “Мона Лиза”, картина на Леонардо да Винчи, Лувър, Париж

изд. Анубис, 2017 (авторски екип: Огнян Занков, Бисер Дамянов, Бойка Донева, Олга Христова, Анна Генчева)

1. “Мона Лиза”, картина на Леонардо да Винчи, Лувър, Париж

³³ Анализирани са 14 учебника по изобразително изкуство от 5-ти до 10-ти клас на издателствата “Просвета”, “Анубис” и “Педагог 6”, с изключение на учебниците за 5-ти клас на “Анубис” и “Педагог 6”. 8-ми клас е представен от учебника на изд. Булвест 2000.

³⁴ Произведенията, които са поместени в повече от един учебник по изобразително изкуство са отличени с удебеляване.

2. “Тайната вечеря”, стенопис на Леонардо да Винчи, църква “Санта Мария деле Грацие”, Милано
3. **“Давид”, скулптура на Микеланджело, Академия за изящни изкуства, Флоренция**
4. “Тримата философи”, картина на Джорджоне, Музей на историята на изкуството, Виена
5. **“Пиета”, скулптура на Микеланджело, Базилика Свети Петър, Ватикана**

изд. Педагог 6, 2017 (авторски екип: Мариета Савчева, Елена Панайотова, Благомир Папазов)

1. **“Давид”, скулптура на Микеланджело, Академия за изящни изкуства, Флоренция**
2. **“Атинската школа”, стенопис на Рафаело Санцио, Ватикански музей**
3. **“Мона Лиза”, картина на Леонардо да Винчи, Лувър, Париж**
4. “Носенето на кръста”, картина на Йеронимус Бош, Музей на изящните изкуства, Гент

7-ми клас

изд. Просвета, 2018 (авторски екип: Петер Цанев, Ралица Карапантева, Галя Страшилова)

1. **“Пиета”, скулптура на Микеланджело, Базилика Свети Петър, Ватикана**
2. **“Атинската школа”, стенопис на Рафаело Санцио, Ватикански музей**
3. “Смъртта на Сократ”, картина на Жак-Луи Давид, Музей на изкуствата “Метрополитън“, Ню Йорк
4. **“Свободата води народа”, картина на Йожен Дьолакроа, Лувър, Париж**
5. **“Мона Лиза”, картина на Леонардо да Винчи, Лувър, Париж**
6. **“Давид”, скулптура на Микеланджело, Академия за изящни изкуства, Флоренция**

7. “Витрувиански човек”, скица на Леонардо да Винчи, Галерия на Академията, Венеция

изд. Анубис, 2018 (авторски екип: Огнян Занков, Бисер Дамянов, Бойка Донева, Олга Христова, Анна Генчева)

- 1. “Двама мъже, съзерцаващи луната”, картина на Каспар Давид Фридрих, Музей на изкуствата “Метрополитън“, Ню Йорк**
- 2. “Аполон и Дафне“, скулптура на Джовани Лоренцо Бернини, Галерия Боргезе, Рим**
- 3. “Звездна нощ”, картина на Винсент Ван Гог, Музей на модерното изкуство, Ню Йорк**
- 4. “Давид”, скулптура на Микеланджело, Академия за изящни изкуства, Флоренция**
- 5. “Фонтан”, инсталация на Марсел Дюшан**

изд. Педагог 6, 2018 (авторски екип: Мариета Савчева, Елена Панайотова, Благомир Папазов)

- 1. “Аполон и Дафне“, скулптура на Джовани Лоренцо Бернини, Галерия Боргезе, Рим**
- 2. “Двама мъже, съзерцаващи луната”, картина на Каспар Давид Фридрих, Музей на изкуствата “Метрополитън“, Ню Йорк**
- 3. “Свободата води народа”, картина на Йожен Дьолакроа, Лувър, Париж**
- 4. “Звездна нощ”, картина на Винсент Ван Гог, Музей на модерното изкуство, Ню Йорк**
- 5. “Целувката”, картина на Густав Климт, Австрийска галерия „Белведере“, Виена**
- 6. “Давид”, скулптура на Микеланджело, Академия за изящни изкуства, Флоренция**
- 7. “Витрувиански човек”, скица на Леонардо да Винчи, Галерия на Академията, Венеция**

8. “Мислителят”, скулптура на Огюст Роден, Музей Роден, Париж

8-ми клас

изд. Булвест 2000 (авторски екип: Свилен Стефанов, Петя Иванова, Десислава Кралева)

1. **“Давид”, скулптура на Микеланджело, Академия за изящни изкуства, Флоренция**
2. **“Пиета”, скулптура на Микеланджело, Базилика Свети Петър, Ватикана**
3. **“Свободата води народа”, картина на Йожен Дьолакроа, Лувър, Париж**
4. **“Аполон и Дафне“, скулптура на Джовани Лоренцо Бернини, Галерия Боргезе, Рим**

9-ти клас

изд. Просвета, 2018 (авторски екип: Петер Цанев, Ралица Карапантева, Галя Страшилова)

1. **“Пиета”, скулптура на Микеланджело, Базилика Свети Петър, Ватикана**
2. **“Пиета Ронданини”, скулптура на Микеланджело, Замък на Сфорците, Милано**

изд. Анубис, 2018 (авторски екип: Бисер Дамянов, Анна Генчева)

1. **“Витрувиански човек”, скица на Леонардо да Винчи, Галерия на Академията, Венеция**
2. **“Автопортрет като художник”, картина на Винсент Ван Гог, Музей на Ван Гог, Амстердам**

изд. Педагог 6, 2018 (авторски екип: Мариета Савчева, Анна Цоловска, Елена Панайотова, Благомир Папазов)

Няма съвпадения между съдържащите се препратки към произведения на изкуството в учебника по изобразително и разгледаните учебници по философия.

10-ти клас

изд. Просвета, 2019 (авторски екип: Петер Цанев, Ралица Карапантева, Галя Страшилова)

Няма съвпадения между съдържащите се препратки към произведения на изкуството в учебника по изобразително и разгледаните учебници по философия.

изд. Анубис, 2018 (авторски екип: Бисер Дамянов, Анна Генчева)

1. **“Атинската школа”, стенопис на Рафаело Санцио, Ватикански музей**
2. **“Фонтан”, инсталация на Марсел Дюшан**
3. **“Звездна нощ”, картина на Винсент Ван Гог, Музей на модерното изкуство, Ню Йорк**
4. **“Слънчогледи”, картина на Ван Гог, Национална галерия, Лондон**
5. **“Писък”, картина на Едвард Мунк, Национална галерия на Норвегия, Осло**

изд. Педагог 6, 2019 (авторски екип: Мариета Савчева, Елена Панайотова, Виолета Георгиева, Благомир Папазов)

1. **“Слънчогледи”, картина на Ван Гог, Национална галерия, Лондон**